

JURNALUL LUI GHEORGHE GRIGORE CANTACUZINO

Gabriel Ciotoran

Domnul academician Răzvan Teodorescu a publicat în volumul precedent un articol intitulat „Un precursor ilustru: Gheorghe Grigore Canatacuzino”¹ care spre final are următoarea confidență, făcută domniei sale de fiica istoricului: „Știi Răzvane, mă uit uneori din balconul meu spre sala și spre biblioteca muzeului. Jorj a vrut ca unele din cărțile sale să se găsească la Muzeul acesta”².

Așa se explică prezența notelor zilnice în colecția de documente a Muzeului Municipiului București³. Este un manuscris. Acestea sunt aferente anilor 1938-1958. Jumătate sunt dactilografiate, iar restul este scris cu mâna, un scris foarte greu de descifrat.

El nu este singurul care a nutrit pentru acest muzeu multă afecțiune, mulți alți autori lăsând direct sau prin membrii familiei lucrări acestuia. Astfel, P. Cernovodeanu a donat o lucrare nepublicată, intitulată „Bucureștii văzuți de călători străini”, N. Vătămanu, manuscrisul „Biserici bucureștene”, generalul Zoller un „Jurnal”, care descrie seara zilei de 23 august 1944. Virginia Tănase, soția marelui actor Constantin Tănase a donat „Scrisorile de la Vox”, primite după incendiul teatrului.

Jurnalul lui Ghe. Grigore Cantacuzino prezintă impresiile lui dintr-o perioadă foarte plină de evenimente din istoria României.

Sunt prezenți ultimii ani din domnia lui Carol al II-lea, respectiv dictatura regală, venirea lui Antonescu la putere, rebeliunea legionară din 1941, perioada războiului, instaurarea regimului comunist și primul deceniu al acestuia. Desigur că de la început vreau să subliniez două aspecte: caracterul subiectiv (ca orice jurnal) și exagerata prudență pentru anii post-belici, când putea ajunge pe mâinile Securității și putea constitui un serios cap de acuzare. De altfel, fata generalului C. Sănătescu s-a temut să țină în casă „Jurnalul” tatălui ei.⁴ Toate încercările de a-l da unui om de încredere au eșuat. L-a ținut la loc sigur în apartament până în anul 1990, când l-a și publicat.⁵

1. Răzvan Teodorescu, Un precursor ilustru, M.M.B., nr. XXVI, 2012, pag. 7

2. Ibidem, pag. 10

3. Ghe. Gr. Cantacuzino, Note zilnice, colecția Documente a M.M.B.

4. C. Sănătescu, Jurnal, Ed. Humanitas, 1993

5. Ibidem

De altfel istoricul nu face după război însemnări politice. Tonul relatărilor este însă sumbru: penuria de alimente, furturile, defrișările ilegale (inclusiv din pădurea Zamora, unde avea o vilă). Arestările politice sunt frecvente. Însemnările referitoare la unele prelegeri științifice ținute de diferiți colegi sunt în măsură să mai optimizeze relatarea. Însă nu omite să precizeze că șeful secției medievale „de la Institutul de Arheologie” își „sabotează subalternii”. Numai plecarea definitivă a Elenei Brătianu, ca urmare a unei intervenții, este pe de-a întregul optimistă!

Ultimul aspect pe care-l menționez în această introducere este aceea că „Jurnalul” aparține unui om crescut în spiritul extremei drepte. Primul deceniu comunist este prezentat de un fost membru al „Familiei Legionar Ghe. Cantacuzino”.

Tatăl său a fost generalul Ghe. Gr. Cantacuzino. A participat la primul război mondial. A fost acuzat de complicitate la asasinarea lui I. G. Duca, pe 29.XII.1933. A fost arestat și eliberat la scurt timp.⁶ Echipele legionare „se pregăteau însă în imobilul său de pe strada Roma, de care vorbește și autorul „Jurnalului”. A condus partidul „Totul pentru Țară”. El însuși a fost acuzat că „a pus casa la dispoziția legionarilor”⁷ în timpul rebeliunii. Din casa de pe Roma se auzeau intense rafale de arme...A fost arestat și eliberat după o lună. Spiritul de dreapta și-a pus amprenta asupra lucrării: în toate conflictele relatate, dreptatea aparține legionarilor! Cu multă indignare descrie episodul confiscării vilei care aparținuse lui Nae Ionescu, ideologul dreptei, de către I. Antonescu, deși în ea stăteau văduva sa și copilul ei!

Desigur că începuturile familiei sale au fost ilustre. „Venea din ramura lui Drăgnici, fiul marelui postelnic, din Pârnu Cantacuzino.” Cantacuzinii, familie bizantină, au fost printre cei mai importanți în Țara Românească, principalii rivali ai Brâncovenilor, cu „reprezentanți” la Curtea Veche: Șerban Cantacuzino (1678-1688) și Ștefan Cantacuzino (1714-1716).

Înaintașii acestuia din secolul al XVI-lea, se îmbogățiseră astfel.⁸

„Petru Cercel aflase că Doamna Chiajna are un mare dușman, care-i jurase pieirea. Era Mihai Cantacuzino, care adunase o avere fabuloasă din concesionarea veniturilor (unele) care erau ale sultanilor: vânzarea peștelui, vânzarea sării de mare la Anchiol, procurarea de blănuri din Rusia. Își ridicase un mare castel la Anchicol, pe țărmul Mării Negre, unde se desfăta cu prietenii. Turcii îl admirau și-i spuneau „Seitanoglu”. A cerut în căsătorie pe fata Doamnei Chiajna, pe Maria. Nunta s-a făcut la București. În drum spre Constantinopol, ea, care avea doar 15 ani, l-a părăsit.

Un urmaș ilustru al acestuia, a fost Ioan Cantacuzino, născut în 1863. A fost medic și om de știință. A creat „Școala română de Imunologie și patologie experimentală”.

6. M. Fătu, I. Spălățelu, Garda de Fier... Editura Politică, 1980, pag. 98

7. R. Teodorescu, art. cit. , pag. 8

8. C. V. Tudor, Cartea de aur, Editura Fundația România Mare, pag. 342

A înființat multe dispensare rurale. A acționat împotriva holerei și a tuberculozei.

Jurnalul lui Ghe. Gr. Cantacuzino seamănă în privința interpretărilor diferitelor evenimente cu al altor personalități crescute și formate înainte de regimul comunist: cultură, proprietate, pluralism, credință și dragostea de patrie fiind valorile respectate de ei. Fără să prezinte evenimente inedite, Jurnalul este important prin faptul că a aparținut, așa cum afirmă domnul academician R. Teodorescu, „unui istoric al vechii generații”⁹, că este printre cele mai valoroase documente ale M.M.B., pentru care a nutrit atâta afecțiune și interes.

O stradă situată în centru, între bulevardul M. Kogălniceanu și parcul Cișmigiu, se numește „General Ghe. Gr. Cantacuzino” în aminirea faptelor din primul război mondial ale tatălui său.

Bunicul, mare moșier, „Nababul” a purtat același nume. A murit în 1913. În vara aceluia an prin pacea de la București, România obține Cadrilaterul.

Anul 1938

Autorul face un comentariu despre guvernul Goga – Cuza, care a deținut puterea în primul an al dictaturii regale a regelui Carol al II-lea. În el se spun următoarele: „Acest guvern, primul naționalist de la război încoace, a avut o sarcină covârșitoare: de a deschide drumul pentru curentul național și de a realiza o parte din programul său”¹⁰. Se dă o bună apreciere faptului că este „primul care deschide curentul național”, precum și faptului că a decis „scoaterea din slujbe a anumitor evrei, pentru a-i înlocui cu elemente creștine și românești”. Iată confirmarea aprecierii că nu era străin de politica antisemită a extremei drepte.

Sunt analizate și greșelile făcute de guvern. Acestea sunt: „panica financiară economică răspândită la bursă și în cercurile comerciale”; consecința fiind scăderea încasărilor fiscului; „demagogia făcută în direcția agrară de ministrul D. R. Ionițescu, care a speriat pe proprietarii mijlocii și mari”; neîncrederea Angliei și a Franței în politica sa externă.

În cadrul unei succinte analize a vieții politice interne, se menționează că partidul „Totul pentru Țară”, care-l avea ca președinte pe C. Z. Codreanu, după decesul generalului Ghe. Gr. Cantacuzino în 1937, a decis „crearea unui corp de 10.000 de legionari, numit „Moța – Marin” (participanți la războiul civil din Spania, unde au și murit). Scopul este crearea unei armate de asalt legionare la dispoziția căpitanului. În el vor fi primiți numai băieții neînșurați, cu educație legionară și caracter”.

Despre P.N.T. face următorul comentariu: „Nici el nu se lasă mai prejos, deoarece Iuliu Maniu a hotărât înființarea unor gărzi țărănești cu caracter militar, care

9. R. Teodorescu, art. cit. , pag. 10

10. Ghe. Gr. Cantacuzino, op. cit., Note, 1938

vor fi comandate de foști militari retrași din armată înscriși în P.N.Ț.”. Concluzia este următoarea: „Aceste măsuri prevestesc furtună!”: sunt pregătiri paramilitare ale partidelor politice contra guvernului, care vor să-l dărâme la alegerile din 2 Martie 1938”.

El se înșeală însă, neștiind că înainte de alegeri, Carol al II-lea avea să instaureze pe 10 februarie 1938, propria dictatură, iar pe patriarhul Miron Cristea în fruntea guvernului, aceste alegeri fiind anulate. Oamenii au fost chemați să voteze noua Constituție, care-l desemna lider absolut pe rege¹¹.

La două zile de la demiterea guvernului Goga – Cuza, pe 13 februarie 1938, face următorul comentariu: „reacțiunea evreiască a început să se manifeste. Pretutindeni în cercurile comerciale și industriale, în lumea afacerilor care este în legătură cu evreii, se exprimă această satisfacție. Chiar în seara demiterii, anumite elemente evreiești au telefonat fostului președinte al consiliului pentru a-l înjura la telefon, fapt care a fost povestit de Lizeta Goga, văduva lui Eugen Goga¹². Jurnalul evreiesc „Semnalul” a publicat, fapt relatat de autor, interviul profesorului universitar Eugen Herovanu, care a manifestat solidaritate cu evreii și speranța „renunțării la măsurile antisemite”. Câtă naivitate, greul fiind pentru evrei abia la început!

Despre P.N.L. consemnează „atitudinea sa duplicitară față de noul guvern de uniune națională. Fără să-l combată pe față, are câțiva membri în el: V. Iamandi la Educația Națională și la Culte; pe I. Costinescu la Sănătate; pe Ghe. Tătărescu la Externe. Ei sunt cu ipocrizie considerați însă doar „sfetnici ai coroanei”. N. Iorga, se consemnează în Jurnal, numește „duplicitate liberală, ipocrizia clubului de familie”¹³.

Față de un decret – lege care interzicea libertatea de exprimare, pedepsea orice infracțiune împotriva ordinii publice, autorul este foarte critic, considerându-l un atac împotriva legionarilor¹⁴ „este o absurditate: el urmărește stârpirea mișcării legionare. Nu-și va atinge scopul, căci el nu poate ucide o idee și nu se poate nimici un curent prin măsuri teroriste. Din contră, el creează martiri și martirismul a dus mai totdeauna la biruință”.

Exprimarea crezului său în valorile legionare se face explicit și nu lasă loc niciunui alt comentariu.

Nu lipsesc nici aspectele mondene. Astfel, se consemnează logodna lui Gheorghe Mavrocordat cu „domnișoara Cristina, fiica inginerului Dozy, de origine olandeză, stabilit în România de 20 de ani...”. El cunoaște însă și alte aspecte legate de ea „Logodnica nu este însă mulțumită și se căește de a fi primit în pripă. Mai multe

11. G. Ciotoran, Orașul București în anul 1938, M.M.B., nr. XXIV, 2010, pag 198

12. Ghe. Cantacuzino, op. cit.

13. Ghe. Cantacuzino, op. cit.

14. Ibidem

persoane afirmă că se va rupe”¹⁵.

Hotărârea partidului „Totul pentru Țară” de a se autodizolva, din 24 februarie 1938 este relatată pe larg. Este consemnat comunicatul semnat de C.Z. Codreanu: ”Anunțăm pe membrii partidului că de astăzi el nu mai există. Rațiunea sa de existență a încetat. Sediile de partide se închid și se predau autorităților. Ceasul biruinței noastre n-a sunat încă”¹⁶. Liderul legionar urma să plece la Roma, peste o lună. O. Goga a plecat la Viena.

Este consemnat îndemnul lui I. Maniu de a „boicota” alegerile din 24 februarie 1938, care aveau scopul să legifereze noua constituție carlistă. Liderul țărănist a făcut o aspră critică noului regim, consemnată în Jurnal: „P.N.Ț. este uimit și îngrijorat, după demisia guvernului Goga, de soluția găsită. Noi avem un guvern autocrat și militar”¹⁷. Cel care s-a făcut mesagerul său, avocatul N. Graur, a fost arestat la Focșani.

Cunoscutul om politic englez Windsor Churchill, care nu devenise încă prim-ministru în Marea Britanie, a publicat în jurnalul „Il moment”, care apărea la București un articol în care analiza cauzele care au dus la căderea guvernului Goga. Cu naivitate, el consideră că acesta „comandase furnituri de război în Cehoslovacia și Franța¹⁸ și nu în Germania. Este posibil să fi deranjat acest fapt pe rege”. Cauza este însă că a fost un guvern de tranziție spre dictatura regală într-o Europă a dictaturilor. Știrea despre articol este redată obiectiv, fără vreun comentariu în Jurnal, explicația aparținându-mi.

De multe ori, Ghe. Cantacuzino consemnează evenimentele fără să le analizeze, precum cronicarii secolelor XVII și XVIII.

Astfel se consemnează că pe 21 februarie 1938, a fost publicată în Monitorul Oficial noua Constituție. A avea 100 de articole, față de 123 ca cea din 1923. Ea îi dădea lui Carol al II-lea puteri depline.

Concomitent, a fost publicat și afișat „pe străzi și în piețe” manifestul prin care patriarhul Miron Cristea, noul președinte al Consiliului de Miniștri, chema populația la vot. Se arată că „miniștrii nu mai sunt răspunzători în fața parlamentului, iar această funcție nu poate fi deținută decât de cei care sunt români de trei generații”¹⁹. Dreptul la vot se restrângea foarte mult, numai cei trecuți de 30 de ani avându-l.

Autorul apreciază că în acest fel „se lovește în legionari”, cei mai mulți dintre alegătorii lor fiind sub această vârstă. El însuși avea cu opt ani mai mult!

Dacă eroii lui M. Preda făceau politică în „poiana lui Iocan”, bucureștenii făceau la „Capșa”, la „Corso”, sau în alte localuri, atmosfera nefiind mereu la fel de pașnică ca

15. Ibidem

16. Ibidem

17. Ibidem

18. Ibidem

19. Ghe. Cantacuzino, op. cit.

în cunoscutul roman „Moromeții”. Astfel, la Corso, într-o zi, niște evrei l-au criticat pe A. C. Cuza. Un consumator de la altă masă „i-a somat să înceteze”. Refuzul a avut însă următorul rezultat: „scaunele au fost aruncate în cap, s-au spart geamurile mari de cristal de pe strada Franklin și de pe Calea Victoriei și câteva lămpi de cristal”. Bătaia a devenit generală „unii români alăturându-se însă evreilor”. Deodată 10-15 „cuziști” au pătruns în local întărind evident pe „naționaliști”. „Neutrii” au părăsit în grabă cafenea.²⁰

Interesant este faptul că doar „Universul” din 9 februarie 1938, a relatat incidentul. Guvernul Goga „a evitat să-l comenteze, pentru a nu fi învinuit că nu ține situația sub control. Mai mult: până a doua zi a înlocuit pe seama sa toate geamurile”.

O notă ulterioară consemnează faptul că „se vor face schimbări în magistratură. Regele era supărat pe magistrații de la Curtea de Casație”, schimbările vizându-i în primul rând. Printr-o lege specială, se fixa o limită de vârstă, până la care puteau activa fiind scoși foarte mulți la pensie.

Consilierului Curții de Casație, E. Petit, i s-a cerut „să demisioneze” de către Victor Iamandi, ministrul Justiției și de A. Călinescu, ministrul de Interne. Cauza: „a depus mărturie în procesul intentat lui C. Z. Codreanu”. Faptul acesta este apreciat de istoric ca fiind „cu totul neavizat în analele Magistraturii”²¹.

Jurnalul consemnează și o noutate culturală: transferarea „Institutului francez de studii bizantine” de la Constantinopole la București, pe strada Cristian Tell, nr. 18. Institutul fusese întemeiat în anul 1897 la Constantinopole de reverendul Père Petit, devenit pe urmă Arhiepiscopul Atenei. Biblioteca avea 40.000 de volume și texte, 40 de manuscrise grecești din secolul al XIV-lea, iar colecțiile cuprind 3.000 de monede romane și bizantine. Are o dublă dependență: de Vatican (din punct de vedere dogmatic) și de Academia de Inscricții și de Bele Arte din Paris²². El își desfășoară activitatea și în prezent, fiind un reper pentru oamenii de cultură. Transferarea la București „s-a datorat greutăților făcute de turci la Constantinopole”. Pe 8 mai 1938, a fost sfințită biblioteca acestuia, în prezența următoarelor personalități: V. Papacostea, S. Lambrino, C. Kirițescu. După „ce s-a servit o gustare”, părintele C. Salamille, primul director al Institutului a ținut o comunicare cu titlul „Pătrunderea turcilor în Dobrogea, sub împăratul bizantin Mihai VIII Paleologul (1258-1282), când Imperiul Bizantin se găsea în mare slăbiciune”²³.

Un alt semnal cultural îl reprezintă menționarea în sala Dalles a unei conferințe

20. Ibidem

21. Ibidem

22. Ibidem

23. Ibidem

„interesante”²⁴. Se referea la expoziția dedicată împăratului Augustus, despre romanitate. Prezenta săpăturile arheologice de la Roma, din timpul lui Mussolini. Se comemorau 2000 de ani de la domnia împăratului roman.

Revenind la unele aspecte politice din acest an, el descrie restrângerea drastică a libertăților, un rol important revenind ministrului de interne, A. Călinescu care are „o sălbatică energie”²⁵. Avea să fie împușcat, în ziua de patru septembrie 1939, când era președinte al Consiliului de Miniștri, de legionari.²⁶ Calificativul său este foarte original.

Hotelul Athéne Palace, a fost închis în luna martie a anului 1938. Cauza: urmau să se facă reparații capitale. „În câteva zile, a fost părăsit de locuitorii săi”. Printre ei s-au numărat Iuliu Maniu și N. Lupu, din conducerea P.N.Ț., fapt care reprezenta, după istoric, adevărata cauză a închiderii hotelului.

Se face o largă descriere a nopții de 16-17 aprilie 1938. Atunci au fost arestați comandanții legionari, duși fiind la o școală din capitală. Printre ei a fost „Alexandru Cantacuzino (fratele) care nu și-a putut lua nici o manta”.²⁷ Soția acestuia s-a dus la Alexandrina Cantacuzino, mama lui, care „se pregătea să plece cu mașina la Ciocănești”, s-a dus la Ministerul de Interne „încercând să obțină eliberarea acestuia. În zadar!”²⁸ După câteva zile au fost duși la mănăstirea Tismana, în județul Mehedinți, fiind izolați complet. La două săptămâni, se permitea unei rude să vină cu cele necesare. „Ei dormeau în săli mari, comune, mâncând de la un cazan comun”. Este inserată știrea „arestării profesorului Nae Ionescu”²⁹ condamnat ulterior la un an și jumătate. Imediat se consemnează că „a început procesul lui C. Z. Codreanu pe 23 mai 1938, la Corpul II Armată București”³⁰. Cauza: „trădare, uneltire, complot”. Istoricul apreciază că „acest proces a fost aranjat de A. Călinescu, fiind întemeiat pe acte, documente, scrisori găsite la Casa Verde și la domiciliul comandanților legionari”. Un dosar fusese ridicat de la domiciliul lui A. Cantacuzino.

Un paragraf important se acordă dezbaterii conflictului din interiorul P.N.L., dintre D. Brătianu și Ghe. Tătărescu. Zdruncinarea Băncii Românești, deținută de Mițică Constantinescu, bun prieten al lui Ghe. Tătărescu și situația jurnalului liberal Viitorul, fiind pe larg comentate³¹. Un alt aspect monden relatat în „Jurnal” este serata

24. Ibidem

25. G. Ciotoran, Impactul declanșării celui de-al doilea război mondial, Volumul M.M.B., nr. XXI, 2007, pag. 33

26. Ghe, Cantacuzino, op. cit.

27. Ibidem

28. Ibidem

29. Ibidem

30. Ibidem

31. Ibidem

consilierului de legație Radu Florescu, dată³² „în noua sa locuință din cartierul Parcul Jianu, construită într-un stil mexican, cu arcade romanice, împodobită cu statui ale Maicii Domnului”. Au fost prezenți A. Călinescu, Petrescu, Domnen (ministrul de Externe), Urdăreanu, ministrul Palatului, numeroase persoane din Corpul Diplomatic și din lume. „Casa a plăcut, are o curte și o grădină frumos împodobită cu pietre, bazine și flori”³³, apreciază Ghe. Cantacuzino.

În luna mai a anului 1939 urma să se organizeze în S.U.A. o mare expoziție internațională. S-a decis participarea țării, marele sociolog Dimitrie Gusti fiind desemnat cu organizarea pavilionului românesc³⁴. Iată alte amănunte oferite de Jurnal:” Locul care s-a rezervat României cuprinde un teren central pe care se va construi un restaurant românesc, iar pavilionul țării va avea o înălțime de 12 m. Ca arhitecți pentru ridicarea lui au fost numiți Octavian Doicescu și August Scrimildigen, specializat în piatrărie. El a participat și la construirea Jockey Clubului din București”.

În privința politicii externe istoricul consemnează „tendința de apropiere de Germania, mai ales după ocuparea Austriei de Hitler”³⁵. Procesul este după el „în plină desfășurare”. Regele Carol al II-lea, pentru a-și arăta sentimentele de prețuire față de cultura germană, a participat la Opera din București la două reprezentații ale compozițiilor lui R. Wagner, de către orchestra germană de la Frankfurt. Ministrul Fabricius era prezent cu doamna. Toată asistența l-a ovaționat pe suveran³⁶.

Procesul lui C. Z. Codreanu este pe larg prezentat. Început pe 23 mai 1938, la orele 10, a ținut în acea zi până la miezul nopții, când inculpatul își făcea apărarea³⁷. Deși face o relatare relativ neutră a acestuia, se vede o reală simpatie pentru liderul legionar. Astfel, „în ziua a doua s-au produs episoade animate, deoarece mulți apărători și simpatizanți ai mișcării legionare s-au prezentat la proces”³⁸. Lui Mihail Manoilescu, care „voia să dezvolte anumite considerente primejdioase ale activității inculpatului, i s-a luat cuvântul”. I s-a dat lui Constantin Petrovicescu, care dimpotrivă, „făcând instrucțiunea sa după asasinarea lui I. G. Duca, n-a găsit numic de imputat”. Este menționat și numele profesorului de teologie Nichifor Crainic, care a depus „favorabil”³⁹. Momentul este relatat și de el însuși în „Amintirile”⁴⁰, publicate după revoluție de un colaborator, de la „Glasul Patriei”, Nedic Lemnaru, la

32. Ibidem

33. Ibidem

34. Ibidem.

35. G. Ciotoran, Orașul București între 1.09.1939-30.12.1947, Editura Corint, 2010, pag. 20

36. Ghe. Cantacuzino, op. cit.

37. Ibidem

38. Ibidem

39. Ibidem

40. N. Crainic, Memorii, Ed. Gândirea, 1991, pag.298

care a lucrat după eliberarea din închisoare.

Pe data de 20 noiembrie 1938, autorul menționează deplasarea sa la vila de la Zamora, din munții Bucegi. Însemnarea este făcută în limba franceză. „Arrivé à 9 h par autobus en Bucegi, perdu dans les paysages: air frais et fort. Nuit pure”⁴¹. Toamna era târzie!

Anul 1939 este prezent cu numeroase însemnări din toate domeniile. Am selectat pe cele mondene sau diverse, fiind mai puțin cunoscute sau inedite.

Guvernul dorea să dizolve comitetul de conducere al „Societății ortodoxe”⁴². Din el făcea parte și o doamnă Soare, la care Ghe. Cantacuzino „s-a dus într-o dimineață, discutând despre posibilitatea de a evita aceasta printr-o acțiune. A fost inutil”. Explicația era că A. Cantacuzino era președinta societății (mama sa). Ori ea era rău văzută de guvernul regal, datorită activității sale legionare. Avea domiciliu obligatoriu la reședința de pe Calea Victoriei 224. Paza din jurul casei devenise mai severă, deoarece i s-au interceptat scrisori trimise în oraș. Ulterior a fost înlocuită pe patru noiembrie 1939 de A. Tătărescu (soția lui Ghe. Tătărescu)⁴³. O inspecție făcută la domiciliul ei de Max Zănoaga, de la Ministerul de Interne este pe larg prezentată: „A găsit-o într-o stare de enervare și de conflicte acute cu servitorii. Ea le reproșează acestora că au fost cumpărați de Siguranță și o sabotează nevoind să facă serviciu. Ei contestă și impută că nu li se plătește leafa la termen, că-i ține nemâncați cu zilele, că le dă ordine contradictorii, că nu încălzește casa, că-i trimite cu scrisori interzise”⁴⁴. Starea aceasta tensionată a durat încă nouă luni, până pe 6 septembrie 1940, când regele a abdicat, iar I. Antonescu a luat puterea, fiind eliberată.

Un amplu paragraf îl deține asasinarea lui Al. Cantacuzino. „Astăzi a fost termen fixat la Curtea De Apel, iar avocații săi au cerut să fie citat la Penitenciarul Râmnicu Sărat, pentru a se ști dacă mai trăiește”.

Guvernul a refuzat constant să confirme moartea lui, prin vreun act oficial.

Am revăzut astăzi pe Anita Carp care m-a informat că ministrul M. Ghomegeanu ar fi confirmat unei persoane că a fost împușcat.

De la un proprietar care avea o moșie vecină în Râmnicu Sărat, a aflat aceiași știre. Servitorii săi s-au dus în curtea închisorii și au găsit 13 cadavre ale deținuților împușcați, întinse pe spate. Pe un trup încălțat cu ghete galbene, îmbrăcat în pantaloni cenușii și în jacheta deținuților, era așezată o pancardă cu numele Al. Cantacuzino. Parchetul General a eliberat doamnei Florica Al. Cantacuzino extrasul de deces”⁴⁵.

41. Ibidem

42. Ibidem

43. Ibidem

44. Ibidem

45. Ibidem

Era cumnata autorului.

Pentru minora acestuia s-a format un consiliu de familie. „Membrii săi sunt însă străini de familie, deci propunerile sunt greșite”.⁴⁶

În luna octombrie a anului 1939, s-a desfășurat un incident pe Calea Victoriei, relatat astfel: „Un înalt ofițer, conducătorul unei școli militare a fost întâlnit de automobilul în care era regele. Cum se găsea pe carosabil, un sergent l-a apostrofat violent, somându-l sub amenințarea revolverului să-și întoarcă fața spre zidul clădirilor. El a protestat și s-a plâns domnului General Argeșanu, care a reclamat cazul ministrului de interne G. Marinescu. Acesta i-a luat apărarea sergentului și l-a invitat pe generalul Argeșanu să nu se mai amestece în treburile Prefecturii Capitalei.”⁴⁷

Istoricul a participat pe 25 noiembrie 1939 la un dejun la aceeași Anita Carp, relatat astfel: „L-am întâlnit acolo pe Jean Costinescu, fostul ministru liberal cu soția. Mi-a confirmat că i s-a oferit un post în guvernul lui Ghe. Tătărescu, dar l-a refuzat. S-au făcut discuții despre primirea în el a lui C. C. Giurescu, căci el se opunea. Lista prezentată nu l-a cuprins și pe istoric. A fost trecut însă pe ea de rege, fără voința lui Ghe. Tătărescu, care are puțină simpatie pentru el”⁴⁸. La masă se făceau comentarii politice. Din ele reieșea că „au fost negocieri lungi până s-a alcătuit guvernul, iar prietenii lui Ghe. Tătărescu sunt mulțumiți prin faptul că au primit puține locuri în guvern. Noul guvern a fost făcut după indicațiile lui Carol, Tătărescu fiind puțin consultat”⁴⁹. Este caracterizat astfel: „Este un guvern de umplură, compus din oameni politici, transfugi din vechile partide, cu o falsă etichetă de guvern național”.

A doua zi, a luat prânzul la Lyzeta Grecianu „unde era invitat și un polonez, Kozłowski, sosit de la Paris cu o misiune specială. Are legături cu noul guvern stabilit la Angers în Franța.”⁵⁰ (După invadarea țării pe 1 septembrie 1939 de Germania). El vorbește despre „o nouă armată a Poloniei care se pregătea intens, de 200.000 de oameni, care urma să intre în luptă”. El aprecia ca „iminentă atacarea Turciei și a României de către Germania, crearea unui nou front în Peninsula Balcanică”⁵¹. Ulterior el vorbește însă de „atacarea României de către U.R.S.S.”. Este criticată vehement atitudinea indolentă a ambasadorului Poloniei la București, față de trupele poloneze refugiate, față de cetățenii acestei țări.

Îată că istoricul era un om de societate. Două zile la rând a participat la mese oferite de prietenele sale. Aici, nu întâmplător fiind vorba de înalta societate a Bucureștilor se discuta politică la nivel înalt, din surse primare și sigure.

46. Ibidem

47. Ibidem

48. Ibidem

49. Ibidem

50. Ibidem

51. Ibidem

Era o modalitate prin care se și intermediu diferite contacte între unii oameni politici sau factori de influență în societatea românească.

Ulterior, după intrarea în război, la un astfel de dejun, s-a întâlnit un ministru cu ambasadorul Germaniei, care nu s-a sfiit să-i reproșeze „prezența în guvern”⁵², iar I. Antonescu „a constatat” în 1943 că se întâlnește cu un declarat opozant. Față de încercarea aceluia de a pleca, el l-a oprit și a spus: „Acum dacă tot ne-am întâlnit, să stăm de vorbă”.⁵³ El asta dorea de fapt. Discuția a durat două ore!

Cantacuzino a făcut și o scurtă recenzie intitulată „observații cu privire la cartea lui Ferdinand Fried, La Fin de Capitalism”.⁵⁴ El își însușește aprecierea autorului, conform căreia omenirea se afla în „capitalismul tardiv”. După cum se vede, aspectele reliefate sunt corecte, concluzia fiind însă falsă, la peste 80 de ani, acest regim fiind învingător în cele mai multe dintre țările lumii!

Pe 27 octombrie 1939, este consemnată „inaugurarea cursului de geografie umană și Antropogeografie al lui C. Brăescu, urmașul lui S. Mehedinți, la Facultatea de Științe din București”⁵⁵.

Este menționată discuția purtată cu un alt cadru universitar, P. P. Panaitescu, care i-ar putea reproșa lui C. Z. Codreanu „idealismul”⁵⁶ său, punerea sentimentelor patriotice mai presus de orice”. Nu cred că asasinatul face parte dintre ele!

G. Fotino a ținut în primăvara anului 1940, în sala Dalles, o conferință despre „viața lui Alexandru Goleșcu Albu. A fost lume multă, fără să fie mulțime. Oratorul a citit scrisori în limba franceză scrise de A. Goleșcu Albu fraților săi”⁵⁷.

Conferințele științifice în perioada interbelică erau numeroase și foarte apreciate de bucureșteni, fiind o modalitate de ridicare a nivelului cultural al populației, personalități din toate domeniile fiind prezente în diferite săli ale capitalei.

Tumultuosul an 1940⁵⁸ începe în „Jurnal” prin consemnarea căsătoriei dintre Sandu Sturdza, ofițer al Marinei Regale a României și Ioana Rosetti, fiica generalului Rosetti, membru al Academiei Române. „Serviciul religios s-a desfășurat la Biserica Amzei. Apoi tânăra pereche a plecat la moșia din județul Bacău, de unde vor pleca la Constanța, unde soțul ei are servicii!”⁵⁹

La palatul regal a avut loc un bal dat de „Marele Voevod Mihai, la care au fost invitați numai cavaleri și domnișoare fără părinții lor. Printre ele: fiica lui Ionel

52. Ghe. Cantacuzino, op. cit.

53. XXX, Mareșalul I. Antonescu, Editura Teșu, pag. 231

54. Ghe. Cantacuzino, op. cit.

55. Ibidem

56. Ibidem

57. Ibidem

58. G. Ciotoran, Orașul București în timpul evenimentelor anului 1940, M.M.B. nr. XXIII, 2009, pag. 22

59. Ghe. Cantacuzino, op. cit.

Miclescu, fiica lui Puiu Filotti, ficele lui Ion Bujoi, fost ministru al Industriei, Sanda Ghica. Balul nu a fost prea vesel și se pare că bufetul a fost slab, căci nu s-au servit șampanie și vinuri scumpe”.⁶⁰ Miclescu era ministrul Justiției.

O dovadă a răcirii relațiilor dintre România și Franța, a stării de război existente și a disensiunilor perene dintre români o reprezintă consemnarea din 15 ianuarie 1940, prin care se relatează că: „Martei Bibescu i s-ar fi refuzat de către guvernul francez, viza de intrare în țară”.⁶¹ În primăvara anului 1939 sau 1940, Marta Bibescu a fost la Paris, de unde s-a întors însă la sfârșitul lui mai 1940. Deci a fost vorba numai de tergiversare a sa, concluzionează Ghe. Cantacuzino.

Societatea bucureștenă era preocupată de războiul declanșat pe 1 septembrie 1939 în Europa. De aceea, printre altele, se vehicula ipoteza⁶² „apropierii dintre Turcia și Germania”. Zilele acestea a avut loc conferința Mici Înțelegeri la Belgrad, unde ministrul de externe al României Gr. Gafencu a făcut o excelentă impresie.

Altă idee vehiculată a fost aceea conform căreia opinia publică din Italia susținea că aceasta „ar trebui să susțină granița românească a Nistrului, ca hotar sud-vestic contra slavismului”.⁶³ La nota ultimativă din 26 iunie 1940, prin care U.R.S.S. a cerut Basarabia și nordul Bucovinei, România a fost singură! Între dorința opiniei publice și guvernul Italiei a fost o mare diferență.

Influența Germaniei era tot mai puternică. Astfel se putea proiecta și viziona la sala A.R.O. din București un film al războiului germano-polonez.⁶⁴ În vederea premierei, s-au trimis invitații la mai multe personalități. În pofida indicației date de Ministerul de Externe, de a se refuza vizionarea acestuia, fiind unul de „propagandă germană”, sala a fost arhiplină. „Persoanele care au fost la el au spus că este instructiv și interesant”.⁶⁵

Capitularea Finlandei și condițiile grele impuse de U.R.S.S. au produs consternare în lumea capitalei.⁶⁶ Desigur că statul sovietic a fost foarte aspru cu cel învins. Acest fapt trebuie însă coroborat cu ostilitatea societății față de reprezentantul comunismului. „Războiul împotriva bolșevismului ateu” nu venea pe un teren gol!

Se consemnează însă anunțul postului de radio Nice, conform căruia „se pregătește o înțelegere italo-germană”.⁶⁷

Iată atmosfera din Paris din primăvara acestui an, descrisă de Mihail Cămărășescu,

60. Ibidem

61. Ibidem

62. Ibidem

63. Ibidem

64. Ibidem

65. Ibidem

66. Ibidem

67. Ibidem

din Legația României de la Lisabona, sosit la București „care a prânzit”⁶⁸ la noi, „Atmosfera este de oboseală, de nepăsare, de lipsă de energie, de inactivitate, într-un cuvânt de defetism. (Franța era de șase luni în război). Din contră, la Londra a aflat că există un spirit deosebit de tenace și de luptă. La București este o atmosferă germanofilă mult mai pronunțată decât credea”.⁶⁹ El face o predicție interesantă, conform căreia „vor fi mai multe războaie, care se vor ține lanț pe o mare perioadă de timp.”⁷⁰ „Predicția s-a adevărit, însă războiul declanșat după înfrângerea Germaniei a fost rece”, el ținând până în anul 1991, când s-a destrămat U.R.S.S., la doi ani de la prăbușirea regimurilor comuniste în Europa.

Tot la sfârșitul lunii martie a anului 1940, a sosit în București un zvon despre marele om politic N. Titulescu, rămas în Elveția în anul 1936, după ce fusese demis de regele Carol al II-lea.⁷¹ Conform lui, între omul politic și soția sa a izbucnit un conflict major, aflându-se în divorț.⁷² Conform legii, el a și trimis o cerere de divorț ministrului Justiției, Ion Micescu. Despre cauze, istoricul preferă să nu le divulge, lăsând un semnificativ spațiu gol...

De acest caz nu era străin secretarul particular al lui Titulescu, Ghe. Nenișor, care devenindu-i acum ostil, a difuzat un album cu fotografii în Elveția, în care diplomatul era surprins în situații comice și ridicole.⁷³ Infamantă și descalificantă atitudinea fostului subaltern!

În conflict s-a implicat și Savel Rădulescu, fost subsecretar la Externe care i-a luat partea Ecaterinei, soției sale. Din acest motiv, el a părăsit „țara cantoanelor”, stabilindu-se în sudul Franței, la Cannes.⁷⁴ Ghe. Nenișor era însă chiar nepotul său. „A fost obraznic cu mine”. Singura rudă din preajmă...

Informația capătă însă un aspect tragic, prin aceea că el era vizibil bolnav, datorită otrăvirii sale de naziști.⁷⁵ De aici i-a scris o foarte impresionantă scrisoare lui Winston Churchill „Dragul meu Winston. Nici nu știi cât de rău îmi pare că n-am trecut Canalul Mânecii. Cred în tine, cred în marea luptă pe care o duci...”⁷⁶ Este „cântecul său de lebedă”, confidența făcută unui mare om politic.

S-a stins din viață pe 17 martie 1941, la Cannes, părăsit de prieteni, de soție, după numai un an de zile. Rămășițele sale pământești au fost aduse în țară după 58 de ani,

68. Ibidem

69. Ibidem

70. ibidem

71. G. Ciotoran, op. cit., pag. 31

72. Ghe. Cantacuzino, op. cit.

73. Ibidem

74. G. Ciotoran, op. cit., pag. 32

75. Ibidem

76. Ibidem

în anul 1992. „A fost primit cu brațele deschise și cu onoruri naționale”.⁷⁷ Memoria sa este omagiată în București de „Fundatia N. Titulescu”, un bulevard, două statui și câteva busturi.

Demisia lui N. Crainic din guvern este consemnata și comentată astfel: „Ministrul de Externe a acuzat pe N. Crainic de a fi informat populația din Cadrilater, iar acesta s-a apărat susținând că nu a fost ținut la curent despre tratativele româno-bulgare. De aici demisia sa”.⁷⁸

În amintirile sale, acesta susține că „onorurile deosebite avute de el în vizita la Sofia, au stârnit invidia lui M. Antonescu, care m-a demis”.⁷⁹ În aceeași lucrare, profesorul de teologie menționează că disensiunile au dus la arestarea fetei lui, pentru activitate legionară, fiind eliberată după câteva luni de I. Antonescu.⁸⁰

Cedarea nord-vestului Transilvaniei prin dictatul de la Viena, pe 30 august 1940, este astfel relatată: „Astăzi la ora 8 dimineața, un comunicat la radio a anunțat într-o expunere destul de încurcată că la Viena s-a respins principiul transferului de populație, iar guvernul a admis arbitrajul Germaniei și Italiei”.⁸¹ La ora 20²⁰, Radio Budapesta în emisiunea în limba română, s-a grăbit să anunțe trista veste: 43.000 de km² intrau în componența Ungariei.⁸² I-au urmat „Radio-Dunărea”(german) și Radio-Londra. Jumătate din decizia populației de la 1 decembrie 1918 era anulată!

Este menționat numele profesorului de la Drept, Ghe. Plastara, care a fost demis, deoarece „nu primea la examene decât pe acei studenți care-i cumpărau cursul. Doar ei îl promovau”.⁸³ Sancțiunea este apreciată: „tardivă și justă”.

Înlăturarea lui Carol și preluarea de către I. Antonescu este apreciată astfel: ”În noaptea de 4-5 septembrie 1940 s-a petrecut deci o mare revoluție politică. Lumea bucureșteană și-a dat imediat seama de aceasta”.⁸⁴ Este redat pasajul omagial din Universul, în care lui I. Antonescu i se ridică osanale: ”Iată-l. Este generalul Antonescu, omul în care de mult neamul românesc își pune speranțele. Urăm să-i ajute Dumnezeu”.⁸⁵ Este redată cu lux de amănunte transmisiunea radioului din 6 septembrie 1940. „La ora 9, Radio România a anunțat știri deosebit de importante pentru țară. Apoi a făcut pe cetățeni să aștepte peste o jumătate de ceas repetând mereu aceeași formulă până când la 9³⁰ s-a citit scrisoarea de abdicare a regelui Carol II, apoi

77. P. Ștefănescu, *Asasinatelor politice în istoria României*, Ed. Vestala, 2003, pag. 121

78. Ghe. Gr. Cantacuzino, op. cit.

79. N. Crainic, op. cit., pag. 346

80. Ibidem, pag. 158

81. Ghe. Gr. Cantacuzino, op. cit.

82. Ibidem

83. Ibidem

84. Ibidem

85. Ibidem

depunerea jurământului Voevodului Mihai, pe urmă decretul de investire a generalului I. Antonescu drept conducător al statului, limitând prerogativele regale. Imediat după comunicarea acestor știri senzaționale, au început să se vândă edițiile speciale ale ziarelor Universul, Curentul Românesc, care erau smulse de public din mâna vânzătorilor”.⁸⁶ Parcă era ziua de 23 august 1944, când I. Antonescu a fost înlăturat...

Este publicat manifestul lui Iuliu Maniu în Universul din 13 septembrie 1940, în care face o aspră critică a domniei lui Carol, învinuit pentru pierderile teritoriale, pentru dezastrul în care s-a ajuns:”s-a dovedit incapabil să conducă Țara și s-o refacă după dezastrul în care a împins-o”.⁸⁷ Concluzia sa este: „să ne întoarcem la Dumnezeu și la Națiune”.

Mama istoricului, Alexandrina Cantacuzino, eliberată din domiciliul forțat după abdicarea lui Carol, este repusă în funcția de președinte a Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor, printr-un decret al lui I. Antonescu.⁸⁸ Descendentă a familiei Palady, a fost vicepreședintele Consiliului Internațional al Femeilor.

Istoricul relatează discuția purtată cu Zăvoianu, vechi legionar cu gradul de colonel, la acesta acasă.⁸⁹ „Mi-a comunicat că a dus negocieri cu generalul I. Antonescu, dar acestuia îi este teamă de a cădea prizonier al Legiunii. Aceasta nu are bărbați de stat”. Obiecția era pe deplin adevărată. În consecință nu aveau un program de guvernare, în niciun domeniu. „să facem o țară ca soarele sfânt de pe cer”, era o deviză cu aspecte pozitive, însă nu se putea governa doar cu ea!

Legionarii fugiți în Germania se întorceau însă în țară. „Papanace, A. Constantin, preotul Pălăghiță.⁹⁰ Acesta dorea să devină patriarh!

„Radio România a reprodus seara cuvântarea Căpitanului și a transmis cântece legionare. Aceasta arată apropierea momentului cuceririi puterii de către mișcarea legionară”.⁹¹

Dorința sa nu se va realiza datorită înfrângerii rebeliunii din zilele de 21 – 23 ianuarie 1941.

Faptul că începând cu ziua de 24 decembrie 1989, la Radio București de difuzau melodii religioase (Ajunul Crăciunului), m-a făcut să înțeleg că România se depărta clar și definitiv de regimul comunist, când acestea erau interzise. Iată de ce Radioul este „barometrul” etern al schimbărilor politice din țară sau lume!

Traian Brăileanu, ministrul Educației Naționale din parte legionarilor a vizitat-o pe mama sa, Alexandrina Cantacuzino. „A făcut o bună impresie de om serios, de

86. Ibidem

87. Ibidem

88. Ibidem

89. Ibidem

90. Ibidem

91. Ibidem

bună credință, dar absolut necunoscător al lumii bucureștene”.⁹²

Memoria lui I. G. Duca asasinat de legionari este întinată.⁹³ „O ceată de legionari a ridicat statuia sa din piața Ploiești și a aprins candelă pentru cei doi legionari împușcați în septembrie 1939. Placa comemorativă din gara Sinaia unde Duca a fost asasinat, a fost ridicată și înlocuită cu un drapel verde, brodat cu semnul legiunii”. Termenul „întinată” îmi aparține, istoricul relatând doar faptele.

Reprezentanții lui Mussolini de la București se implică în viața politică internă. Astfel ei „se opun intrării în guvern a brătienilor sau creaturilor lor. S-a produs însă și o stare de tensiune între I. Antonescu și legionari”⁹⁴.

Pe 26 septembrie 1940, s-a făcut un parastas la biserica Sf. Apostoli pentru A. Cantacuzino, fratele său.⁹⁵ Pe lângă familie, au participat și diferite personalități publice. A fost prezent însuși Horia Sima, „căpitanul” după asasinarea lui C. Z. Codreanu. „Serviciul religios a fost asigurat de părintele Comana, parohul bisericii „Sf. Apostoli”, asistat de părintele Dumitrescu Borșa, legionar care a luptat în Spania (războiul civil) și de părintele Mihăilescu al Bisericii Gorgani. Părintele D. Borcea a invocat momentele petrecute în Spania, alături de Moța și Marin (legionari uciși în războiul civil). După slujbă, Horia Sima și ceilalți legionari au prezentat condoleanțe familiei.⁹⁶

Bucureștenilor li s-a dat posibilitatea de a vizita proprietatea Elenei Lupescu, situată pe Aleea Vulpache, nr. 2, Parcul Filipescu.⁹⁷ „Multă lume profită să o viziteze plătind 20 de lei încasați de mișcarea legionară. Imobilul este clădit din cărămidă roșie, are la parter un salon destul de mare, un salonaș japonez și o sufragerie la etajul I; dormitoare, un mic birou, o cameră de toaletă, una de bal și un hall. În fiecare cameră au fost așezați paznici legionari în cămăși verzi. Doamne din societatea bucureșteană fac comentarii cu voce tare. Astăzi la ora 16 am fost personal în locuință. De la intrare suntem izbiți de frumuseșea mobilierului și a obiectelor dinăuntru. În vestibul sunt așezate două grupuri sculpturale: o scenă de dragoste și o statuie din lemn. Apoi se trece în salon, a cărui pardosea este acoperită cu covoare chinezești foarte frumoase, țesute cu fir roșu și galben; salonul cuprinde un cămin de marmură roșie, un tablou din școala italiană reprezentând un ansamblu arhitectural de galerii și portrete. În fund lângă ferestre, pe o masă lunguiață sunt așezate mai multe fotografii cu iscălituri dintre care ale lui E. Urdăreanu și a căpitanului Banciulecu. Alături se găsește salonașul chinezesc, cuprinzând covoare de preț, un înalt paravan de lac negru, împodobit cu decorații roșii și aurii, o lampă mare atârând de tavan

92. Ibidem

93. Ibidem

94. Ibidem

95. Ibidem

96. Ibidem

97. Ibidem

și având un glob de pînză în vitrine; pe mese sunt răspândite obiecte de fildeș și os, înfățișări de animale și de oameni din arta chinezească. Pe masă erau zeci de jocuri de cărți. În salonaș se găsește sufrageria împodobită cu o lampă de sticlă de Murano, o masă lungă de lemn și nuc, un bufet cu numeroase sertare pentru argintărie, pe pereți atarnă picturi de N. Grigorescu, un tablou de Isachie, unul de St. Popescu. O scară unește etajul I cu parterul; pe balustradă au fost întinse mai multe goblenuri înfățișând personajii desemnate (?) cusuți cu fir roșu. Etajul superior cuprinde un hall având un jilț lung, o masă, picturi. Din el se trece la dreapta într-un birou destul de mic, cu etajele de cărți și o masă pe care stau întinse cărți de vizită, cartoane cu numele E. Lupescu, numeroase cărți cu autografe din partea autorităților: cartea lui V. Eftimiu scrisă contra lui Stelian Popescu (asasinat de foștii camarazi) și intitulată „Jos laba de pe tricolor”; are o lungă închinare pentru Lupeasca. Alături se află dormitorul, cuprinzând un covor cenușiu, un larg pat pe care se află o perdea de muselină. Covorul este acoperit cu numeroase cutii pline cu bijuterii prevăzute cu cifra regală, acum golite de conținutul lor, luat în mare grabă în noaptea de 6 -7 septembrie 1940. Odaia de bal are pereții de marmură neagră, baia și toaleta în porțelan verde. Alături este o cameră mai mare cu un divan, trei telefoane albe și câteva mese cu alte cărți; lucrarea lui Woronoff intitulată „L' amour chez les betes et les hommês”, două lucrări ale Martei Bibescu, cu pseudonimul Lucille Decaux. Pe covor sunt: flacoane, parfumuri, farduri.” Fantastică opulență într-un imobil al capitalei, aparținând amantei regelui Carol al II-lea, E. Lupescu!

Concluzia lui Ghe. Cantacuzino este aceea exprimată cu voce tare de un vizitator la ieșire: ”La aceasta au servit împrumuturile pentru înzestrare”.⁹⁸ Afirmția extrem de reală, străbate ca un fir roșu întreaga noastră istorie”. Indiferent de denumirea dată „împrumuturilor pentru înzestrare”, „Munții noștri aur poartă, noi cerșim din poartă-n poartă!”.

La nivelul conducerii Mișcării Legionare se manifestă disensiuni, relatate astfel⁹⁹: „Astăzi, 12 noiembrie 1940, a fost o mișcare de răzvrătire contra lui Horia Sima. Un grup de nemulțumiti, printre care erau I. Z. Codreanu, tatăl fostului Căpitan, I. Dumitrescu, tovarăș al acelor care au luptat în Spania, G. Ciorogaru, împreună cu alții, au năvălit la sediul central din str. Gutenberg și au încercat să-l ocupe prin violență. Au întâlnit în cale un legionar de serviciu, care opunându-se, a fost împușcat pe loc. Circulă zvonuri că prefectul poliției Ștefan Zăvoianu, ar fi plecat de la sediul poliției capitalei, de unde întorcându-se cu gărzi, au încercuit sediul, pentru scurt timp. S-a intrat în el printr-o intrare dosnică, au dezarmat pe ocupanți, recucerind sediul. Horia Sima a dat un comunicat în care înfierează pe turbulenți, inclusiv pe I.

98. Ibidem

99. Ibidem

Z. Codreanu, care dorea să-i ia locul. El și apropiații lui au fost arestați.”¹⁰⁰

Săptămâna 25 noiembrie-1 decembrie a fost închinată¹⁰¹ „memoriei eroismului și jertfei nemuritoare a întemeietorului Mișcării Legionare. Se vor înălța rugăciuni în toate bisericile din țară pentru odihna sufletului Căpitanului, cel mai mare erou și martir la neamului nostru. Miercuri seara, pe 27 noiembrie, osemintele Căpitanului, ale Nicadorilor și Decemvirilor vor fi depuse la biserica Sf. Ilie Gorganu, unde preoții vor rosti ziua și noaptea rugăciuni, iar comandanții legionari și toate gradele legionare vor face de veghe la căpătâiul celor adormiți în Domnul”.

Osemintele lui C.Z. Codreanu au fost reînhumate pe 30 noiembrie (Sf. Andrei) la Casa Verde. Pentru aceasta, pe 25 noiembrie, la „Jilava”, în curtea închisorii au început săpăturile la mormântul său. Osemintele erau sub o placă de beton de 1½ m². Sunt de remarcat câteva aspecte. În primul rând importanța acordată procesiunilor în acest „Jurnal”, multiplele informații de care dispunea autorul. În al doilea rând, faptul că subiectivismul legionarilor n-ar trebui să depășească ridicolul, Codreanu fiind socotit „cel mai mare martir al neamului”. Nici Mihai Viteazul, nici Tudor Vladimirescu sau Ecaterina Teodoroiu nu ar fi mai presus?! În ultimul rând grandilocvența unui curent politic care se considera ajuns la putere pentru vecie!

Se consemnează că în noaptea de 26-27 noiembrie, legionarii au pătruns în închisoarea Jilava și au asasinat peste 60 de demnitari ai fostului „subregim”.¹⁰² Horia Sima se dezice de asasinare și spune că acestea vor fi aspru sancționate. Părerăa lui Cantacuzino este că „deshumarea osemintelor a fost o greșeală politică a lui Horia Sima, din moment ce asasinii nu fuseseră încă pedepsiți”. Sunt consemnate și asasinarea lui V. Madgearu și a lui N. Iorga, fiind înserat și comunicatul oficial prin care¹⁰³ „autorii nu sunt cunoscuți, iar Horia Sima comunică și pedepsele aspre de care aceștia sunt pasibili”. Sinistră demagogie pentru un început al unei noi guvernări. Totul fusese premeditat de ei!

Testamentul lui A. Cantacuzino este prezentat într-un paragraf, la un an de la deces, pe 28 septembrie 1940. A fost redactat în timpul detenției sale din tabăra de la M. Ciucului. Conform lui, averea urma să-i revină soției sale, Florica Cantacuzino, cu amendamentul că „100 de pogoane să-i revină lui C.Z. Codreanu, dacă-i va supraviețui”.¹⁰⁴ Cum liderul legionar murise, specificația a rămas fără obiect. Este de semnalat apropierea dintre fratele istoricului și „căpitan”, legătura lor afectivă.

Cedarea Basarabiei și a nord-vestului Bucovinei, U.R.S.S. nu a dus la normalizarea

100. Ibidem

101. Ibidem

102. Ibidem

103. Ibidem

104. Ibidem

relațiilor cu puterea comunistă. Aceasta exercita presiuni asupra teritoriului rămas în granițele României, consemnate astfel: ”presiunea rusească asupra Moldovei este confirmată și de evacuarea unor instituții ale statului din Iași, Botoșani, Galați, către centrul țării. Această evacuare a fost adusă la cunoștință chiar de Președenția Consiliului de Miniștri și recomandată după arbitrajul de la Viena, garanției a puterilor Axei.”¹⁰⁵

Despre marele cutremur din noaptea de 8-9 noiembrie 1940, sunt consemnate următoarele¹⁰⁶: „La 3⁴⁰ cutremur puternic: 9⁰- zăpăceală-în pijama mă cobor, deschid ușa casei spre strada Roma. Au căzut cărămizi și țigle de pe acoperișul casei din față (localul judecătoreiei) căci trosnesc pe caldarâm. Întreaga casă se clatină și pârâie; Zizi (soția)-zăpăcită aleargă și scoală fetele și coboară la parter. Din fericire lumina arde. A durat 40 de secunde. S-au crăpat tavanele. Vecinii îmbrăcați sumar au ieșit în stradă”. Din nenorocire, blocul Carlton s-a prăbușit provocând sute de victime. Asasinate, cutremur; a urmat războiul. Foarte grea perioadă; se părea că Dumnezeu își luase mâna de pe oraș!

Un capitol se numește „Note pregătitoare pentru evenimentele din ianuarie 1940”¹⁰⁷, urmat de aspecte ale implicării sale, inclusiv a detenției și a memoriului adresat lui I. Antonescu.

„Adunări legale în toată țara. Numeroase cuiburi de legionari în București. Decrete-legi pentru suprimarea comisarilor de romanizare”¹⁰⁸ Se menționează că un căpitan german a fost împușcat în fața hotelului Ambasador. Asasinul era grec, cu pașaport englez, membru al „Intelligence Service”, Serviciul Secret al Marii Britanii. Sunt expuse două variante. Prima că avea relații intime cu soția sa; a doua că are substrat politic.¹⁰⁹ Eu înclin spre a doua.

„Toate casele de pe Roma au fost ocupate de legionari. Două tancuri stau lângă președenția Consiliului de Miniștri. A început atacul contra lui I. Antonescu. Trupe pe Calea Victoriei. „Conducătorul” pe 21 ianuarie 1941 s-a adresat prin radio „adevăraților legionari”.¹¹⁰ Strada sa era „plină de baricade; gârzi așezate la mijlocul ei, precum și la capăt. Poliția Capitalei era înconjurată și ea. La ferestrele caselor au fost puse străji înarmate. S-au adus lăzi cu portocale, pâine, carne. Sunt însă inferior înarmați și nu pot ține piept armatei. Se aud focuri de pușcă și revolver. Tancuri treceau pe Șoseaua Bonaparte. Servitorii au plecat să se adăpostească în oraș. Mă întorc la locuință. Văd legionari uciși în capătul străzii Roma. Loviturile de tun și

105. Ibidem

106. Ibidem

107. Ibidem

108. Ibidem

109. Ibidem

110. Ibidem

mitralieră distrug complet acoperișul; focul s-a extins la planșeul de la etajul doi. Un legionar (pe care îl cunoștea) afirmă despre I. Antonescu că este „nebu, lichea, trădător, bestie”.¹¹¹ El se cazase la un hotel, astfel că „plecând din el am mers pe strada Dorobanți unde l-am întâlnit pe Costică care mergea spre Reșița”.¹¹² Se constată că erau aspecte de război civil în toată regula. Legionarii, foarte motivați, doreau înlăturarea lui I. Antonescu. Se pune problema dacă imobilele situate pe această stradă din centru, apropiată de sediul guvernului, au fost ocupate cu asentimentul proprietarilor. Ghe. Cantacuzino susține că el nu și l-a dat, fiind o victimă. Pe data de 31 ianuarie 1941, Radio România a comunicat la ora 14⁰⁰ că „a fost arestat legionarul Ghe. Gr. Cantacuzino, din strada Roma nr. 28. Jurnalele au reluat-o”.¹¹³ Telefonul a sunat în acea zi în permanență; prietenii se interesau de „veridicitatea știrii; mama a și făcut o scrisoare de eliberare adresată lui I. Antonescu”.¹¹⁴ Comunicatul a survenit la două zile după ce fuseseră găsite în curtea lui o motocicletă fără număr și o valiză fără chei. „Este sigur că legionarii care au invadat locuința le-au adus cu ei, neavând timp să le retragă, datorită ocupării casei de către armată”.¹¹⁵ Datorită lor a primit o citație de a se prezenta la poliție, unde i s-a spus „că va fi reținut”. Obiectele fuseseră semnalate de câinele său, pe care-l chema Nero, ca pe celebrul împărat al Imperiului Roman... Ordinul de reținere a fost dat chiar de I. Antonescu.¹¹⁶ „Sunt încredințat unui agent care încearcă să mă introducă într-o cameră, unde văd îngrămădiți vreo 60 de legionari. Sunt dus la comisarul Bălan, unde alt funcționar umple o foaie cu datele mele. La 18 ½ sunt introdus într-o cameră unde-l întâlnesc pe legionarul Tănăsescu, directorul personalului la Ministerul Muncii, care-mi comunică că a fost ridicat de trei zile și nimeni nu se ocupă de el. Camera în care am fost introdus era un birou mic, având o masă, o canapea, cuier, o fereastră deschisă spre curtea interioară a Prefecturii, prin care vedeam circulând detașamente de jandarmi.”¹¹⁷

Deși i se comunicase că „nimeni nu are voie să vorbească la telefon”, el datorită unui funcționar discută cu mama și cu soția. „Nimeni nu ne aduce de mâncare sau de băut. Trece timpul, vorbind între noi”. Astfel, Tănăsescu apreciază că „Horia Sima este vinovat de eșecul revoluției. La ora 23 intră în cameră și Sandu Valeriu, comandant legionar. Este și mai categoric și-l acuză pe Horia Sima de incapacitate, incultură, neglijență, considerând că situația lui este compromisă”.¹¹⁸

111. Ibidem

112. Ibidem

113. Ibidem

114. Ibidem

115. Ibidem

116. Ibidem

117. Ibidem

118. Ibidem

Interesant este că ceea ce a fost o încercare lașă de acaparare a puterii totale prin forță este numită de legionari „revoluție”! Iar vinovat de eșec este și-n acest caz șeful, adică Horia Sima. Toți ceilalți n-au niciun fel de responsabilitate!

Recunoaște un fost elev în calitate de comisar. Îl trimite în oraș să dea telefoane familiei care să-i aducă ceva de mâncare. La ora 13, în ziua de 30 ianuarie 1941, colonelului Tomiță a dispus să fie eliberat, el revenind acasă. Semnalează că „Malmaison” a devenit o închisoare legionară, unde arestații dorm fără încălzire sau velnițe.

Eliberat fiind, adresează un memoriu lui I. Antonescu în care spune: „Ajuns acasă, am găsit un radio. Am fost chemat la poliție pentru declarații. La radio s-a răspândit știrea că am fost arestat pentru deținerea unui aparat de transmisiuni clandestine.

Numele pe care-l port a fost păstrat de generații și a fost cinstit de fratele meu, A. Cantacuzino, care nu poate fi calomniat în acest fel, el jertfindu-se altfel”.¹¹⁹ Solicita o dezmințire oficială.

Rezultatul a fost însă exact opus: pe 1 februarie 1941, I. Antonescu a trimis ordinul secret ca să fie din nou arestat. „Când cinam la 9 seara cu C. Grecianu am fost invitat prin telefon să mă prezint la Parchet, unde am fost reținut într-o cameră, cu santinelă la uși. Am fost dus la „Malmaison”. Trei tancuri străjuiau în fașa unei intrări și pichete de soldați. Erau numeroși membri ai familiilor deținuților care așteptau să intre să le aducă mâncare. Cu îngăduința santinellei am cumpărat ziarele Curentul și Universul și am telefonat mamei și soției. Pe 2 februarie, la 10³⁰ am pășit pragul ușii de fier a cazarmei unde am intrat pe la corpul de gardă și m-am urcat la etajul 2. M-am dus la bufet și am luat un sendviș. Bufetul era plin de deținuți legionari. Am fost repartizat la „Camera intelectualilor”. Culoarele erau pline de lume, deoarece familiile putuseră să intre.¹²⁰ Cu acest prilej l-a cunoscut pe maiorul C. Sănătescu, acuzat că „a distribuit arme legionarilor, tentativa de asasinare a „Conducătorului”. El și-a exprimat surprinderea că și Cantacuzino este reținut. „Ai venit să ne vezi ca prieten?”. Nu, sunt în aceeași situație ca și dumneavoastră”.¹²¹ Acesta va fi eliberat însă, va pleca pe front și va juca un rol foarte important în înlăturarea lui Antonescu pe 23 august 1944, în calitate de șef al Casei Militare a Palatului.¹²² În arest era și Iacobescu, directorul Radioului, care pe 21-22 ianuarie 1941, a difuzat știri false, încurajându-i pe legionari; Panaitescu, director al S.T.B., care „a ridicat autobuzele și tramvaiele pentru a bara străzile contra unităților militare”. Generalul C. Niculescu, comandantul Comandamentului Militar al Capitalei a efectuat o inspecție. I s-au expus dorințele deținuților. Însă, regimul acestora, după aceasta, a fost înăsprit;

119. Ibidem

120. Ibidem

121. Ibidem

122. G. Ciotoran, op. cit., pag. 70

bufetul a fost închis; deținuții nu mai umblau pe culoare, familia nu mai putea aduce alimente. Protestele au fost violente, astfel că s-a obținut dreptul la primirea ziarelor și „ca un chelner să le aducă mâncare de la un birt, contra cost”.¹²³ Fiecare alegea de pe listă la prânz și seara, ce dorea... Acest regim, foarte bun, poate stârni zâmbete celor care-l compară cu cel al închisorilor regimului comunist!

O cameră era destinată deținuților.¹²⁴ „Vreo 20 de doamne și domnișoare legionare. Printre ele Aliott-Caragea, sora lui Costea Caragea (prieten cu el). Era învinuită că a răspândit manifeste legionare. Mai erau și două domnișoare din Basarabia. Una era brunetă, cu părul adunat pe ceafă, cu ochii negri și cu îmbrăcăminte modestă; cealaltă mai mărunțică, cu figura uscățivă și mai uzată. Acuzate că au tras cu arma în soldați, au primit câte un an de închisoare. S-a organizat o chetă pentru ele. Dimineața intonau rugăciuni și cântece legionare. În altă cameră erau preoți acuzați că au susținut pe legionari prin rugăciuni făcute pentru biruința lor. În acest fel ei încălcau propria lor menire, preoții fiind apostoli ai lui Dumnezeu pe pământ, care trebuie să încerce liniștirea spiritelor și nu învrăjbirea acestora”.¹²⁵

Pe 5 februarie 1941, la orele 21, ca urmare a recomandării generalului Șteflea, scrise pe dosar, I. Antonescu a decis eliberarea sa.¹²⁶

Împreună cu ceilalți deținuți „s-a băut o sticlă cu vin roșu, primită de acasă”.¹²⁷

În „Săptămâna Mare” din aprilie 1941, „lumea este amărâtă și îngrijorată. Toți se roagă și bisericile sunt pline de credincioși. Proviiziile lipsesc”.¹²⁸

Este relatat cazul doctorei Vasile Marina, arestată pentru „deținere de arme, ascunse în zid”.¹²⁹ A fost condamnată la moarte. Pedepsa i-a fost comunitată, datorită lui A. Cantacuzino, care a intervenit la I. Antonescu.

Pe 20 aprilie 1941, a fost Paștele. „Am prânzit cu toții la Costi, care mi-a arătat noua mașină „Horchi”, tip mijlociu, adusă din Germania cu trenul în capitală. Ca ministru al României la Berlin a obținut reducere și nu a plătit nici vamă. În București ar fi costat 800.000 de lei; a luat-o însă cu 250.000”. În pădurea Snagov, lângă restaurant, o mulțime de mașini germane, din care coboară sau urcă nemți în uniformă sau costume civile însoțiți de cucoane. Pădurea este splendidă și înverzită, dar timpul este posomorât și ploios.¹³⁰

A urmat intrarea pe 22 iunie 1941 a României în război împotriva U.R.S.S.,

123. Ghe. Cantacuzino, op. cit.

124. Ibidem

125. Ibidem

126. Ibidem

127. Ibidem

128. Ibidem

129. Ibidem

130. Ibidem

alături de Germania.

Autorul nu a fost pe front, făcând consemnări din acest oraș sau din țară. Vizitiul Ichim, care făcea parte din personalul său administrativ de la Zamora, a căzut însă printre primii.¹³¹

Prima însemnare ulterioară a datei de 22 iunie 1941, este din 2 iulie 1941 în care face o descriere a Văii Prahovei, în drumul său spre Zamora. „Trenurile s-au împuținat, autobuzele nu mai circulă. Într-o încăpere a gării Ploiești a fost o amenajată o infirmerie. Nu sunt urme de bombardamente, ce demonstrează slăbiciunea aviației rusești. Primarii de aici au izgonit pe evreii care-și petreceau concediile. Măsura este stupidă și antieconomică, căci afectează pe localnici, vilele stau goale, restaurantele n-au clienți.¹³² Cât despre aspectul uman...

Disensiunile dintre Maria Antonescu, care patrona „Comitetul de Patronaj” (organizație umanitară pentru răniți) și Alexandrina Cantacuzino, președinta unei societăți similare de Cruce Roșie sunt relatate într-o notă din 31 iulie 1941, în care prima însoțită de buna sa prietenă Veturia Goga au făcut o vizită la un spital al A. Cantacuzino. Spre surpriza generală i-a întreat pe bolnavi dacă nu doresc să intre în organizația ei!¹³³ Altă situație tensionată a creat-o M. Antonescu ulterior, când a vizitat pe răniți concomitent cu regina Elena. Cu acel prilej a dat fotografiile acestora, pe care scria „Maria”. Ofensată, regina-mamă a ordonat să fie luate și date celei care le-a oferit, cu obligația scrierii numelui întreg, Maria Antonescu.¹³⁴ Nu era singura dată când soția mareșalului i se substituia, doar suverana având dreptul de a semna cu prenumele!

Din Basarabia a sosit un mare număr de răniți, care au fost puși la un liceu din capitală și la școala „Notre Dame de Sion”. Conducerea acestui „spital a deținut-o medicul Bejan, precum și I. Mincu, fostul primar al sectorului IV Verde, care gestiona fondurile „Cruții Roșii”, pentru timp de război”. Pe Calea Victoriei era un spital pentru răniți organizat la Institutul Modreanu, situat lângă Legația Germaniei.

Spionajul sovietic se manifesta în capitală dramatic¹³⁵. O femeie deghizată în țărancă și un bărbat au otrăvit fântâna care alimenta aerodromul de la Herăstrău. Au murit mai mulți soldați care au consumat apă. Au fost prinși și executați. Ulterior o femeie a fost decorată, deoarece a depistat un spion sovietic pe care l-a dat autorităților¹³⁶.

Din august 1941, „pe undele scurte, la ora 22¹⁵ se aude la Radio o emisiune

131. Ibidem

132. Ibidem

133. Ibidem

134. Ibidem

135. Ibidem

136. G. Ciotoran, op. cit., pag. 46

misterioasă, făcută de un post pesemne străin, dar perfect inteligibil, care atacă pe I. Antonescu cu mare violență. Se pare că ar proveni de la Londra. Este făcut: netrebnic, nemernic, trădător, ridicol. Chiar nu se găsește nimeni să-l asasineze?”

Multe persoane ascultă în fiecare seară atât emisiunea clandestină, cât și emisiunea oficială¹³⁷. Aceasta în pofida faptului că se expuneau arestării.

Mergând spre Bușteni, Cantacuzino are o discuție în tren cu un ofițer german¹³⁸. „L-am găsit în vagonul restaurant. Mi-a spus că armata germană a suferit mari pierderi în Rusia, că rușii se luptă vitejește și mult mai bine decât polonezii, francezii sau englezii. Pentru a se ajunge la Moscova este nevoie de cel puțin o lună; sunt semne că războiul nu se va sfârși înainte de iarnă în est”. Informațiile sale aveau să se confirme pe deplin. Pe 2 februarie 1943, trupele sovietice au reputat marea victorie de la Stalingrad. Începea contraofensiva cu finalitatea: Berlin!

Aviația dușmană survola spațiul românesc făcând diferite bombardamente.¹³⁹ „Avioanele vrăjmașe au bombardat podul peste brațul Borcea lângă Cernavodă. Mai multe bombe au atins și făcut stricăciuni la conducta de petrol care trece pe pod și prin explozia lor au vătămat podul care trece în acel loc. S-a produs un incendiu, iar păcura a ars ore în șir”. După unii comentatori, aviația a fost engleză, datorită preciziei.

În acești ani, el era mobilizat la Cenzura militară, secțiunea în limba germană. „Mi-au trecut prin mână mai multe scrisori trimise din Bucovina, în care se anunța sosirea trupelor italiene.¹⁴⁰ Într-o scrisoare se arăta că partizanii sârbi, au ucis soldați germani care păzeau recolta.¹⁴¹

Școlile s-au deschis pe 9 septembrie 1941 „mult prea timpuriu” se revoltau părinții.¹⁴² Radu Rosetti, ministrul „culturii naționale” a dat un ordin conform căruia „nu se admite venirea profesoarelor sulemenite și cu rochii scurte la cursuri, nici a profesorilor prost îmbrăcați sau nebărbierți.”¹⁴³

Soția sa face o relatare a situației dezastruoase de la Chișinău unde fusese în scop umanitar. „Drumurile grele și uneori desfundate, mai ales la ploii care durează de câteva zile. Apa de aduce cu sacaia, chiar și la spitale, organizate de Ministerul Apărării Naționale. Răniții erau culcați chiar pe dușumele. Un rănit a adus grave acuzații autorităților, motiv pentru care a fost luat și anchetat. Putea fi executat. S-a căit și a fost adus înapoi”.¹⁴⁴

137. Ghe. Cantacuzino, Ibidem

138. Ibidem

139. Ibidem

140. Ibidem

141. Ibidem

142. Ibidem

143. Ibidem

144. Ibidem

Veturia Goga, soția poetului, a fost și ea în două rânduri la spital.

Pe 24 august 1941, trupele române care luptaseră în Basarabia, se întorceau de pe front, pentru a se reface. Iată cum sunt prezentate în „Jurnal”¹⁴⁵: „Pe străzile pustii ale Chișinăului, s-au reîntors trupele. Mai toate aveau drapele zdrențuite. Escadrila de aviație se găsea lângă Tiraspol. Toți erau mâhniți de moartea comandorului A. Popișteanu”.

Este înserat articolul în limba italiană, din Corriere della sera din 31 august 1941, prin care se relata incitarea la asasinarea lui I. Antonescu de Radio Londra. Comentatorul englez este calificat ca „infam”.¹⁴⁶

Se consemnează atentatul din 24 octombrie 1941, de la Odesa, când au fost aruncați în aer mai mulți ofițeri români: „Generalul Glogojeanu și mai mulți ofițeri au fost omorâți. Știrea a produs consternare la București. Noul primar al Odesei, Gherman Pântea și guvernatorul Transnistriei, profesorlu Ghe. Alexianu, nu se găseau acolo”.¹⁴⁷

Cumnatul său, C. Grecianu, i-a relatat la revenirea din Ucraina că „oamenii sunt comunizați. Au ajutat puțin pe nemți, care nu mai vor să înființeze un stat ucrainian cu capitala la Kiev”.¹⁴⁸ Speranța lui Hitler că populația se va răscula se năruise!

Extrasul din „Viața”, din 20 octombrie 1941¹⁴⁹, redă cuvântarea lui M. Antonescu ținută la consfătuirea de la Uniunea Sindicatelor Agricole. În plin război, acesta a ținut un discurs demagogic în care vorbea de „Definirea destinului național”.¹⁵⁰ Pagini întregi! În acest timp, țărani mureau pe front!

Prin oraș s-a răspândit știrea că între Antonescu și generalul Iacobici, sprijiniți de alți generali s-a declanșat un conflict determinat de solicitarealui Hitler de a se trimită trupe românești cât mai multe pe front. Consemnarea poartă data de 21 ianuarie 1942.¹⁵¹ Ea era exactă și astfel de divergențe s-au manifestat până pe 23 august 1944.

Cu prilejul zilei de 30 ianuarie 1942, când Hitler a luat puterea în 1933, acesta a ținut la Berlin o cuvântare, fiind imitat la București de ambasadorul Von Killinger, care a vorbit în sala A.R.O., în seara zilei. Cu acest prilej s-a amestecat foarte brutal în treburile țării: „Eu ca reprezentant al Germaniei, nu am poftă să văd cum sabotează cârțile opera spunând: Antonescu e doar o aparență de tranziție pentru Germania. Ea abia așteaptă să-i aducă pe legionari la putere. Aceștia care spun așa ceva, nu sunt legionari. Ei n-au nimic din spiritul lui Codreanu. Ei sunt niște hoți la drumul mare

145. Ibidem

146. Ibidem

147. Ibidem

148. Ibidem

149. Ibidem

150. Ibidem

151. Ibidem

care ar face mai bine să se alătore evreilor și comuniștilor”.¹⁵²

La Institutul de Istorie universală preluat ca director de Ghe. Brătianu s-a ținut comunicarea lui C. Daicovici „Ultimele date în problema continuității”¹⁵³ S-a combătut teoria lui Roesler. Asistența a fost numeroasă, participând mulți cercetători.

Este consemnată cu data de 18 martie 1942, acapararea cu forța a vilei lui Nae Ionescu, în care soția sa continua să locuiască cu băiatul „într-un cadru feeric”¹⁵⁴. Era la Băneasa.

La restaurantul Pariziana de pe lângă parcul Carol, s-a dat un banchet în cinstea lui I. Petrovici, ministrul Propagandei. Meniul a constat în: aperitiv, friptură, pește, înghețată și vin. A costat 1000 de lei de persoană și este apreciat de istoric ca fiind „slab”.¹⁵⁵ Era război...

O reprezentantă a familiei Șutzu, unica fată a lui Ion și a Nadejdei Șutzu, s-a căsătorit cu Costăchel Sturza la Biserica Amzei. „Logodnica era bine îmbrăcată, veselă și atrăgătoare”.¹⁵⁶ La Domnița Bălașa (ridicată de C. Brâncoveanu) pe 9 iulie 1942 s-a cununat Elena Arion cu Matei Brâncoveanu. Rochia miresei era ținută de Jacqueline d' Humières și Ioana Holban, având rochii „în tull rose”. Mireasa avea o rochie de „satin alb” și vălul alb cu o coroană de flori. După ceremonie au fost la imobilul de pe Calea Victoriei 163, la fosta reședință a reginei Elisabeta. Numeroși invitați: ministrul Portugaliei, al Bulgariei, al Franței și al Finlandei, dar și români. Grigore Sturza, Bălașa Cantacuzino, marchiza Montagliani, principele Șerban Ghica cu soția. După primire, o serată cu dans în saloanele soților Arion (socrii mici). S-a petrecut destul de bine. Tinerii căsătoriți erau veseli și amabili.¹⁵⁷

Războiul însă își cerea tributul său de sânge!

O tristă veste a sosit de pe front: a murit C. Grecianu, cumnatul său.¹⁵⁸ „Cumnata noastră Elfrida a chemat la telefon Comandamentul I Artilerie și a întrebat dacă soțul ei mai trăiește, dar i s-a confirmat că a căzut în luptele de la Doneț”. S-a primit în aceeași zi un pachet cu: carnetul militar cu fotografia, unul de note, altul cu însemnări personale și o scrisoare care relatea împrejurarea decesului: se afla într-o coloană care a fost bombardată; i-a fost smuls piciorul; pus în ambulanță unde a murit. Vestea a produs durere familiei. Soția mea a stat toată noaptea la ea, să n-o lase singură!”

Ca în celebra poezie „O scrisoare de la Muselim-Selo”, de G. Coșbuc, Grecianu a trimis o scrisoare familiei sale cu patru luni înainte de tragedie: „Dacă scap cu viață,

152. Ibidem

153. Discursul lui Ghe. Brătianu

154. Ghe. Cantacuzino, op. cit.

155. Ibidem

156. Ibidem

157. Ibidem

158. Ibidem

vom încerca să realizăm mai multă fericire în mica noastră casă de la bulevard. Vom reclădi și casa și viața noastră; până atunci să ne ajute Dumnezeu. Vă sărut cu drag, Costi”¹⁵⁹. Visul s-a spulberat!

Mulți alți români, sute de mii au avut aceeași soartă, într-un război lipsit de orice șansă de izbândă. „Ce caută România în război ? întreba un ofițer german pe unul român în 1943.”¹⁶⁰ Tristă întrebare pusă de un străin. Ce a căutat România în război, întreb astăzi la șapte decenii de la această dramă, întrebare adresată mai ales acelor istorici care i-ar mai ridica statui lui I. Antonescu”

Războiul din est l-a generat pe cel din vest, încercându-se salvarea Transilvaniei. Un rapsod a făcut următoarele versuri: „Tata este la război. De când aveam un an sau doi. Mama s-a dus după el și l-a găsit. În munții Tatra este casa lui.” Sinistră realitate! Mulți copii născuți în anii războiului nu și-au cunoscut tatăl. Spre deosebire de acest personaj, tata a fost în est și s-a întors după patru ani de prizonierat.¹⁶¹ Copilul mătușii mele, Dumitru Nicolae, comandând un detașament la atacul asupra Odesei, a spus: ”După mine!” A căzut însă primul. Ani la rând, părinții l-au așteptat, până s-au resemnat. De Sf. Nicolae aprindeau o candelă și-i dădeau de pomană. Mulți ani, diverși „martori” veneau să le spună că trăiește! Fusesse unicul lor copil.

Teritoriile pierdute, două războaie (est și vest), patru ani de război, sute de mii de morți, imense pagube materiale și mari despăgubiri de război: acesta este bilanțul celui de-al doilea război mondial. Vinovată este întreaga clasă politică interbelică cu trei excepții: I.G.Duca, A. Călinescu, N. Titulescu, asasinați de legionari și de naziști. O adevărată catastrofă națională!

În lagărul de la Târgu-Jiu, erau deținuții care acționaseră împotriva lui I. Antonescu: anglofilii, social-democrați, comuniști (și Ghe. Ghe. Dej. Despre ei, în „Jurnal” se afirmă că sunt:¹⁶² ”nemernici”. Joacă table, cărți, comandă cozonac și prăjituri pentru sărbători și nu se sinchiesc de nimic. Este o categorie care-i formată din cei cu avere; plătesc 200-300 pe zi și o duc ușor. Continuă să completeze împotriva guvernului. Alții sunt săraci; plătesc prin muncă, fiind sculați de dimineață, porniți la muncă până seara; sunt prost hrăniți și încălziți. Prin urmare și în această privință sunt deosebiri, deși nu ar trebui să fie. De altfel, Von Killinger se plânge de toleranța guvernului față de anglofilii. Despre ei, Siguranța culegea date în permanență. Astfel, a aflat că D. Fotino, profesor la Drept, „a băut șampanie în momentul în care a aflat că trupele anglo-americane au debarcat în Africa de Nord. Numai Eliza Brătianu, prin intervenția sa la Mihai Antonescu l-a salvat, primind domiciliu obligatoriu

159. Ibidem

160. Almanah istoric, XXX, I. Antonescu, pag. 133

161. G. Ciotoran, Și el a fost în U.R.S.S., în „Aldine” din România Liberă din 21.05.2004

162. Ghe. Cantacuzino. Op. cit.

la Biblioteca Fundației Brătianu, unde locuiește”.¹⁶³ La Iuliu Maniu s-a găsit un emițător, prin care se comunica cu Londra, dar Antonescu a spus:” Să fie lăsat liber. E nevoie de o variantă, dacă eu pierd.”¹⁶⁴ Despre D. Brătianu circula zvonul că „a fost arestat”, care s-a dovedit fals.

La opt zile de la dezastrul de la Stalingrad, este consemnată o relatare a conflictului dintre rege și Antonescu. „Cauzele sale sunt adânci și îndepărtate. Momentan, s-a acutizat datorită lui M. Stârcea, cunoscut anglofil, numit mareșal al Palatului, despre care Germania are o părere extrem de rea.”¹⁶⁵ Antonescu a trimis o patulă la palat să-l aducă pentru a-l trimite pe front. Acesta s-a plâns regelui. A urmat o discuție foarte încordată între Mihai și Antonescu, în care primul a amenințat că „dacă insistă să plece, eu voi abdica. Voi pleca din țară și va reveni Carol.”¹⁶⁶ Mareșalul a renunțat.

Referirile aferente zilei de 23 august 1944, lipsesc. Cauza constă desigur în teama că l-ar putea costa libertatea, având în vedere că nu dorea înlăturarea lui I. Antonescu cu un guvern situat la stânga lui, din moment ce i-a numit pe deținuții care acționau pentru aceasta „nemernici”, cum am arătat mai sus. Churchill deplora de altfel acest act prin care „Rușii devin stăpânii Europei”.

Perioada post-belică: 1945-1958

„*Vremurile noi sunt prea grele pentru sufletele vechi*”. N. Titulescu

În luna august a anului 1946¹⁶⁷, termometrul s-a ridicat la soare în București la fantastica temperatură de 60°C la soare! „Ca în Sahara”. Concomitent cu raționalizarea apei care curgea numai între anumite ore, făcea ca viața să fie foarte grea. „Oamenii fugeau la munte și la mare. Pe Valea Prahovei, o camera costa 100.000 lei.”¹⁶⁸ Desigur că inflația era foarte ridicată după război, cu un an înainte de reforma monetară din 1947. Clima „s-a aliat cu noul regim”, se poate comenta.

Nici aspectele politico-sociale nu sunt mai bune. Astfel, „fiul cel mare al generalului Al. Ghica, student la Medicină, a fost arestat, fără să știe de ce. Generalul a sunat disperat și nici nu știe unde a fost dus.”¹⁶⁹ Faptul s-a produs în octombrie 1948. Peste nouă luni nu se cunoștea locul său de detenție! În aceeași situație a intrat și fata generalului Dombrowschi (primar al Bucureștiului din 23 august 1944).¹⁷⁰ „S-a pus o fotografie a ei la locuința sa din strada Frumoasă; poliția supraveghea

163. Ibidem

164. R. Olteanu, București în date și întâmplări, pag. 69

165. Ghe. Cantacuzino, op. cit.

166. Ibidem

167. Ibidem

168. Ibidem

169. Ibidem

170. Ibidem

intrările de pe stradă. Când doamna Maria Anghelescu s-a dus să-i facă o vizită, a fost reținută și dusă la Interne.” O notă din 20 iulie 1949 informează că fata fostului primar „răspândise manifeste împotriva guvernului P. Groza”, venit la putere pe 6 martie 1945, sprijinit de Moscova.¹⁷¹

În ziua de 14 iulie 1949, i s-a pus sechestrul pe mobilă, „a mea și a lui Suzi”.¹⁷² A fost aplicat de „Ion Munteanu (îl cunoscuse anterior!), care a avut o atitudine obraznică și amenințătoare”. Interesantă este ziua aleasă de autorități: Ziua națională a Franței. Cu numai câțiva ani înainte, la Legația Franței, se dădeau petreceri la care mulți reprezentanți ai clasei de sus erau invitați; o sărbătoare adânc intrată în conștiința acestora. Cu doi ani înainte, pe 14 iulie 1947, conducătorii P.N.Ț., în frunte cu Iuliu Maniu și Corneliu Coposu, fuseseră arestați. „Îmi amintesc ziua perfect, deoarece era 14 iulie, ziua Franței.”¹⁷³ Sechestrul se datora unor taxe neplătite.

„Zăpada abundentă cădea pe străzile capitalei pe 6 și 7 martie 1949”¹⁷⁴, notează Cantacuzino. O notă din aceeași dată consemnează că:¹⁷⁵ „Am plecat de pe Strada Roma și am locuit în diferite locuri, la prieteni, schimbând domiciliul la 2-3- zile. La G. I. n-am putut sta decât 3 zile, deși am dus o valiză, căci s-a făcut o cercetare în timpul nopții, când din fericire eram absent. La alt prieten am stat în pod, deoarece s-a făcut o descindere de către poliție; am stat cu capul gol și m-am simțit din ce în ce mai rău. A trebuit să mă ascund mereu la alte porți. O lună am dus o viață de vagabond, hoinărind prin cârciumi sau bodegi. Mă duceam la un prieten să dorm între 15-17. Am lipsit de la domiciliu vreo nouă luni.¹⁷⁶ Pe 21 martie 1949, s-a lăsat o citație de la Direcția Securității, prin care era înștiințat să se prezinte pe Calea Rahovei. Soția a introdus acțiune de divorț la Judecătoria a II-a populară. Răceala mea s-a agravat și nici nu puteam să mai dorm. Starea mea sufletească și sănătatea îmi erau profund zdruncinate.”

El însă nu era urmărit pentru fapte anterioare instalării guvernului P. Groza, ca atâtia alții, ci pentru fapte de sabotaj, comise ulterior. Direcția Economică Ilfov l-a acuzat de acestea.¹⁷⁷ Pe 29 mai 1949, dosarul fusese definitivat. Primarul Petre Tudor, din localitatea ilfoveană unde deținea o moară l-a acuzat de sabotaj și venit ilegal. El le-a declarat „false și mincinoase”.¹⁷⁸ Dosarul a ajuns la Parchetul Ilfov, unde s-a prezentat. S-a făcut o expertiză și „s-a constatat netemeinicia acuzațiilor aduse”. Pe

171. Ibidem

172. Ibidem

173. C. Coposu, Dialogiri cu V. Arachelian, Editura Anastasia, 1991, pag. 83

174. Ghe. Cantacuzino, op. cit.

175. Ibidem

176. Ibidem

177. Ibidem

178. Ibidem

20 iunie 1949, dosarul a fost clasat!¹⁷⁹ „Am revenit la domiciliu! Am slăbit atât de mult, încât nu mă mai puteam ține pe picioare. În această stare a făcut Sărbătorile Paștelui din 1949.”¹⁸⁰

El a trecut peste acest episod, atât de de tensionat. L-a depășit, astfel că la sfârșitul anului 1957, i-a trimis prietenului său Nicolaescu - Plopșor o scrisoare cu următorul conținut: ”Pentru 1957 îți trimit urări de sănătate și prosperitate, pentru d-ta și familia d-tale. Le însoțesc cu o sticlă de vin care nădăjduiesc că îți va da puteri să trăiești pâna la o sută de ani, pentru ca să ai timpul să aduni tot materialul din țară fără a mai lăsa nimic generației viitoare.

Pentru anul care vine

Îți urez tot ce dorești

Sper să conlucrăm mai bine

Și îți zic: mulți ani să trăiești!!

Prof. Ghe. Cantacuzino”

31 dec. 1957¹⁸¹

Acesta era un important arheolog; colaborase înainte de război cu Dinu Rosetti și C. Moisil.

Este prezent el însuși în viața științifică la care se referă în aceste urări. Astfel, „Societatea Numismatică Română” i-a trimis o invitație pentru semestrul I al anului 1957 în care se spune: „Sînteți rugat să luați parte la aceste ședințe și să faceți comunicări cu subiecte de numismatică și științe auxiliare”.¹⁸²

În anul 1954 a făcut o cercetare arheologică în Dealul Spirii, patronată de Academia R.P.R. „Scopul ei a fost de a căuta vestigiile romane ale Daciei din epoca feudală, chiar urme din culturi mai vechi, din epoca preistorică și prefeudală”.¹⁸³ Sunt prezente recenzii ale studiilor efectuate de: I. Nestor, despre cultura Dridu; S. Goldenberg, despre „Comerțul Clujului” în sec. XVI; S. Ștefănescu, „Evoluția din Țara Românească în sec. XVII”; este consemnată pe o pagină părerea unui cercetător conform căreia omul de Neanderthal are o vechime de 35.000 de ani. Este o scurtă periodizare a feudalismului în țările române, precum și fișe de caracterizare a personalului științific al „Institutului de Arheologie”. El este foarte dur cu șeful secției pe care-l acuză de „sabotarea subalternilor”.¹⁸⁴ El păstrează simțul realității și a exigenței anterioare războiului. Sunt consemnate referiri despre organizarea unei

179. Ibidem

180. Ibidem

181. Ibidem

182. Ibidem

183. Ibidem

184. Ibidem

expoziții cu picturile lui Luchian în „Palatul R.P.R.” și a altelea cu operele poetului roman Ovidiu, exilat în secolul I Î.d.C. la Tomis.¹⁸⁵

O consemnare din data de 11 martie 1956 se referă la „eliberarea profesorului C.C.Giurescu, care s-a întors acasă. Parchetul a clasat reclamația făcută contra lui de Securitate.¹⁸⁶ Marele istoric, discipol și adversar al lui N. Iorga, fiul profesorului și academicianului Constantin Giurescu, consilier al lui Carol al II-lea, prefect în timpul dictaturii regale, a stat cinci la Aiud, fără să fi fost condamnat! El a fost arestat în anul 1950 la un an de la „Noaptea Academicienilor” din 7-8 mai 1950, când zeci de academicieni au fost arestați. În scurt timp, „mai mulți profesori de la Istorie, printre care și A. Oțelea, au decis să creeze din nou o catedră pentru el. El a primit însă alți profesori au protestat că el este printre asasinii lui N. Iorga. Atunci s-a renunțat.”¹⁸⁷ Desigur că el a purtat o dură și îndelungată polemică științifică cu Iorga. Amândoi l-au sprijinit însă pe regele Carol al II-lea; doar lupta împotriva legionarilor i-au atras ura acestora și asasinarea sa în 27 noiembrie 1940.¹⁸⁸ Iorga a avut polemici îndelungate și dure și cu alții: P.P. Panaitescu, T. Arghezi, P. Istrati, însă de la polemică la crimă este o cale care numai în mintea colegilor săi a putut fi parcursă! El și-a reluat însă activitatea științifică și a publicat monografiile despre orașul București și alte orașe, studii de istorie economică; despre A.I.Cuza, și o nouă Istorie a Românilor împreună cu fiul său Dinu C. Giurescu, în anul 1976, care extinde lucrarea din anul 1940 cu o jumătate de veac. Tot cu acesta a publicat două volume dintr-o nouă lucrare a Istoriei Românilor, care urma să cuprindă multe volume, al doilea terminându-se în anul 1601. Abia în anul 1963 a fost reprimat la Facultatea de Istorie.

În anul eliberării sale, a fost arestat P.P.Panaitescu, istoric care s-a situat alături de el în disputa cu Iorga. „Telefonând să vorbesc cu P.P., mi-a răspuns soția, care m-a lăsat să înțeleg că s-a întâmplat ceva cu soțul ei. Nu este acasă și nu știe când se va întoarce. Mi-a spus că va veni pe 17 decembrie la 13 ½ la Institutul de Istorie și vom vorbi.”¹⁸⁹ Aceasta a venit și i-a mărturisit că: ”în noaptea de 14 decembrie-15 decembrie 1956, s-a făcut o descindere la domiciliu. După ce s-a făcut un inventar al obiectelor din casă, s-a găsit un portret al regelui Mihai, despre care crede că a fost adus de ei. Descinderea s-a datorat unui denunț, probabil al soțului unei verișoare. (multe denunțuri veneau de la rude!) P.P. a fost dus într-o direcție necunoscută”.¹⁹⁰ Această „direcție necunoscută” a fost închisoarea Jilava, unde a stat până în anul 1962, când s-a dat decretul de grațiere a tuturor deținuților politici.

185. Ibidem

186. Ibidem

187. Ibidem

188. P. Ștefănescu, op. cit., pag. 134

189. Ghe. Cantacuzino, op. cit.

190. Ibidem

Iată că în timp ce atâția intelectuali care făcuseră politică la stânga lui, cunoșteau temnițele comuniste, Ghe. Cantacuzino a fost lăsat în libertate! Este posibil ca după episodul „Sabotaj” să fi fost și mai prudent în faptele și vorbele sale; să nu fi dat sub nici o formă autorităților prilejul să profite!

O singulară consemnare politică este aceea din 18 martie 1956, cu privire la sesiunea M.A.N.¹⁹¹, care „și-a început lucrările anuale și au fost comprimate ministerele de la 36 la 16. Ministerul Cultelor a fost desființat și unificat cu cel al Învățământului (fapt firesc într-un regim ateu). Ministerul Chimiei a fost contopit cu al Minelor și Petrolului. Guvernul și-a prezentat demisia în fața Adunării, apoi Ghe. Gheorghiu Dej a propus numirea ca prim ministru pe Chivu Stoica, care i-a propus din nou pe miniștrii anteriori. P. Constantinescu-Iași și M. Ralea au devenit membri ai prezidiului Adunării R.P.R. Chivu Stoica a căzut în dizgrație însă după 1965, când N. Ceaușescu i-a luat locul lui Dej, care a murit în luna martie. Ulterior s-ar fi „sinucis”; de fapt a fost împușcat de Securitate. Un om trecut de 70 de ani, cu activitatea sa de ilegalist nu ar fi recurs la așa ceva; chiar dacă suporta rigorile domiciliului forțat impus de noul dictator.

M. Ralea a fost și premiat cu 5000 de lei (după reforma monetară din 1952!), în cadrul „premiilor de Stat pentru Istorie și Arte”¹⁹², alături de T. Arghezi, care a primit 3000 de lei pentru volumul „Cântarea Omului”.

O notă din 5 decembrie 1956, consemnează „decesul S. Miculescu, de 98 de ani, fără boală, de bătrânețe. Înmormântarea a fost pe 7 decembrie 1956 și a început la domiciliul ei. Ea locuia împreună cu băiatul ei, Paul Emil Miculescu și cu nora ei Yvonne”.¹⁹³ „Deoarece mama a avut viață lungă de aproape o sută de ani, văzuse lumina zilei atât de demult încât persoanele mai vârstnice din vremea copilăriei ei, apucaseră și „ciuma lui Caragea” și „Zavera” și pe Domnul Tudor și pe Iancu Jianu, persoane intrate în legendă, în rând cu eroii care inspirau balade populare cântate de scripcarii vremii.”¹⁹⁴ Aprecierea aparține băiatului ei, P.E.Miculescu care consideră că moartea i s-a datorat „mutării din casa bătrânească la 90 de ani pe starda C. Tell. Atunci s-a produs prăbușirea”.¹⁹⁵ În schimb el a părăsit definitiv țara împreună cu fiul lui, tot arhitect, la incredibila vârstă de 90 de ani!. Au emigrat în Germania, unde a murit la 94 de ani. O placă comemorativă pusă la imobilul de pe bulevardul Dacia consemnează că „Aici a locuit arhitectul P.E.Miculescu, până în anul 1990”. După căderea regimului comunist fiul său a decis să plece în Germania și l-a urmat.

191. Ibidem

192. Ibidem

193. Ibidem

194. P.E.Miculescu, Din Bucureștii Trăsurilor cu cai, Editura Vremea, 2007, pag. 125

195. Ibidem

Ghe. Cantacuzino relua și viața mondenă.¹⁹⁶ Astfel a participat la cununia dintre „Inginerul Yvonne Ionașcu și Mircea Mihăescu. Celebrarea cununii religioase va avea loc Duminică 27 aprilie 1958 la orele 19⁰⁰ în Biserica Visarion”, cum se poate vedea într-o frumoasă invitație primită de el.¹⁹⁷ Această biserică s-a ridicat în anul 1910, pe un spațiu cuprins între Piața Victoriei și Piața Romană, pe strada care-i poartă numele, la numărul 14. În anii '80, aici oficia un preot trecut de 90 de ani, spre admirația numeroșilor credincioși.

Dacă în pădurea Zamora „s-au tăiat 4000 de m³ de arbori, comițându-se delictе silvice”¹⁹⁸, iată și un fapt pozitiv: emigrarea Elizei Brătianu pe șase octombrie 1958 la Paris cu avionul.¹⁹⁹ „A obținut pașaport cu cetățenia franceză. La aeroport plângea. Are pe cele două fiice și pe fiul ei în străinătate din anul 1943 și nu i-a mai văzut. Se pare că președintele Franței a intervenit pentru a obține plecarea sa. De câțiva ani trăia din lecții particulare de limba franceză și locuia într-o cameră pusă la dispoziție de V. Rosetti”. Președinte era C. De Gaulle. Era soția lui I.I.C. Brătianu.

Aceasta este ultima notă pe care o consemnează.

În aceiași toamnă a anului 1958, trupele sovietice au părăsit țara! Este incontestabilul merit al lui Ghe. Gheorghiu Dej că a obținut aceasta. În celelalte țări au rămas până la căderea regimurilor comuniste. Despre acest aspect C.C.Giurescu, ulterior a afirmat: „Putem noi să spunem orice. Când împrejurările internaționale nu permit, rușii nu ne vor ocupa. Când o vor permite, ne vor ocupa.”²⁰⁰

Peste patru ani, toți deținuții politici au fost eliberați, ca urmare a decretului de grațiere!

Ghe. Cantacuzino și-a continuat activitatea științifică până în anul 1977. „A murit curând după cutremurul din 1977 (patru martie), la 77 de ani, când avea încă foarte multe de spus”²⁰¹.

Acest cutremur, al doilea din viața sa, a fost parcă prea mult pentru el... S-a stins la cinci ani după N. Crainic, colegul său de concepții ideologice, în plină dictatură comunistă, atât de diferită de idealurile tinereții sale!

SUMMARY

Ghe. Grigore Cantacuzino's diary presents his impressions from a part of the Romanian history full of events, among which the last years of king Carol II's reign, the royal dictatorship, the ascension of G-ral Ion Antonescu, the Legionary rebellion of 1941, the WWII period, the beginning of the Communist regime and its first decade.

196. Ghe. Cantacuzino, op. cit.

197. Ibidem

198. Ibidem

199. Ibidem

200. Corneliu Vadim Tudor, op. cit., pag 268

201. Răzvan Teodorescu, art. cit. , pag 8

SPIRU HARET DE LA TRADIȚIE LA INOVAȚIE (1851-1912)

Paul Grigoriu

*Profesor consultant la Biblioteca Pedagogică Națională
"I.C.Petrescu", București*

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor, s-a impus în cultura românească și Spiru Haret, personalitate ce îndeamnă continuu la reflecții și interpretări. Plasarea activităților lui teoretice și practice în contextul acelor ani, cât și decelarea semnificațiilor lor peste timp consider că fiecare generație trebuie să le întreprindă. Concluziile ce se trag nu pot fi definitive. Așa cum era normal, Haret a parcurs etape ale unei evoluții intelectuale cu centre de interferențe ale cunoștințelor, cu aspirații spre tradiții și înnoiri deschise culturii naționale, în fazele ei premodernă și modernă.

Rămas fără părinți¹ la 14 ani, a înfruntat greutățile vieții parcurgând învățământul din țară și de peste hotare, obținând burse prin concurs. Cu libertatea de acțiune și de autodefinire a personalității sale, s-a specializat la Paris, printr-un doctorat referitor la *instabilitățile sistemelor planetare*, descoperirea lui Haret fiind și astăzi citată ca punct de plecare în cercetarea mecanicii cerești²); a fost primul român cu doctoratul la Sorbona. Întors în țară, a predat în învățământul superior, fiind cooptat și în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, în calitate de inspector general al școlilor, ulterior – secretar general, iar în trei perioade, cu întreruperi, a condus acest minister, în guverne liberale.³

La sate, a cunoscut un provincialism cultural deplorabil; parte însemnată a populației intra sporadic în atenția „mass-mediei” în perioadele electorale sau în momentele de convulsii sociale, cum au fost cele din 1888, 1894, 1907. Spiru Haret a știut să așeze peste petele gri ale țării relații pragmatice. Adeptul conexiunii dintre tradiționalismul ortodox și școala modernă, a cunoscut istoria pedagogiei universale din lucrări traduse, adaptate și publicate la Ploiești și București de profesorii Ioan P.Eliade și Vasile Borgovan.

Ca simbol identitar față de dominația străină, Petru Pipoș edita, la Arad, un tratat

1. Șerban Orăscu, *Spiru Haret*, 1976.

2. Emil Băldescu, *Spiru Haret în știință, filosofie, politică, pedagogie și învățământ*, 1972.

3. Constantin Dinu, *Spiru Haret*, 1970.

de pedagogie generală, confirmând, fără rețineri sensurile românești ale valorilor individuale.⁴ Voluntare inovații cultural-educative s-au manifestat și în alte zone istorice românești aflate vremelnic sub dominație străină. Așa, de pildă, la Sibiu, tânărul inspector al școlilor românești Onisifor Ghibu, la propunerea ministrului Haret, pregătea studiul critic în *Chestiunea manualelor în școlile noastre secundare*.⁵

În Bucovina, rămasă sub autoritatea Austriei după 1867, discursul educativ se axa pe bunul mers al școlilor românești, menținerea conștiinței naționale și a drepturilor etnice. Aici, Silvestru Morariu-Andrievicei – preot ortodox, consilier, apoi mitropolit – a îmbogățit literatura didactică publicând în românește primele manuale de limba română și religie. În structura cărților școlare, autorul folosea cerințele pedagogilor Cornenius și Pestalozzi. Cu o cultură în spirit umanist - adesea un protest germanizării și bisericii catolice din Bucovina românească,- susținea tradițiile strămoșești, folosirea limbii române în școală și biserică.⁶

În străvechilul pământ românesc dintre Prut și Nistru, rusificarea forțată s-a manifestat și în învățământ. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, nu s-au mai tipărit cărți cu alfabet latin, iar școlile românești erau interzise. Împotriva deznaționalizării, o formă de protest a fost și editarea unor cărți cu alfabet latin amestecat cu cel slavon. La o asemenea acțiune riscantă s-a asociat și arhimandritul Gurie (Gheorghe) Grosu care, la Chișinău, a publicat o „bucoavnă” (abecedar) și o carte de citire cu adnotări gramaticale ale limbii române. În prefața bucoavnei se subliniau greutățile elevilor în utilizarea manualelor lipsite de principii pedagogice. Ambele cărți au fost interzise, iar autorul, din „motive politice” a fost exilat.⁷

Ritmul emancipării românilor din amintitele provincii era cunoscut în vechiul Regat. Românii din acele zone activau în Academia Română, participau la sărbători, la târguri ori ca turiști; se formau biblioteci, se acordau burse și premii. Contactele economice, culturale, științifice și teologice erau cunoscute de Spiru Haret, inițiat în acest domeniu încă din timpul liceului. Reevaluarea lor de largă vizibilitate cultural-politică s-a evidențiat la academicianul Haret și prin asemănarea unor opinii anterioare exprimate de enciclopedistul francez J.J.Rousseau, urmate de cunoașterea și aprecierea experimentelor practice ale sociologului elvețian J.H.Pestalozzi.⁸ În „țară” se stabiliseră elite românești venite din părțile noastre stăpânite încă de state vecine.⁹ Crezul intelectual al românilor și importantul lor efort în sensul modernizării

4. Stanciu Stoian, *Pedagogia română modernă și contemporană*, 1976.

5. Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice românești*, ediție de Paula Braga și V.Popeangă.

6. Preot prof.univ. dr.Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, 2002.

7. Ștefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, cuvânt înainte de Vasile Badiu, 1992.

8. Ion Albulescu, *Doctrină pedagogice*, 2007.

9. Acad.Dan Berindei, *Istoria Academiei Române (1866-2006). 140 de ani de existență*, 2006. În timpul lui Haret, în Vechiul Regat activau: Simion Bărnuțiu, Aaron Florian, Bogdan Petriceicu-Hașdeu, August

s-a afirmat și prin găsirea căilor de reformare structurală a vieții sociale.

În răstimpul anilor 1883-1912, Spiru Haret a desfășurat acțiuni sociale cuprinzând, succesiv, economia, școala și cultura - cu privire specială la viața rurală. Depășind, în unele domenii, concepțiile iluministe și semănătoriste, el aprecia curentul poporanist, atras și de ideile lui C.Stere și V.G. Morțun, care nu cultivau idealizarea trecutului și promovau reforme în intersul țărănimii.¹⁰ Așa cum mărturisea însuși Haret, la o asemenea operă umanitară el a fost sprijinit de oameni politici, învățători, profesori, scriitori, artiști, precum și de alte categorii profesionale atrase de perspectivele unei țări în drum spre înnoire.¹¹ Se simțea lipsa unor forțe sociale bine conturate, atât la sate cât și la orașe. Dinamica economică dădea naștere mai mult la improvizații mediocre, lipsite de coerență internă, iar oferta sociologică era un fel de formă impusă. Specifică României era existența pseudoburgheziei și a pseudotehnoocrației. Putera politică, divizată, nu putea mobiliza energiile necesare, iar ritmul tatonărilor, indeciziilor și diverselor frământări amenința normalitatea și însuși fundamentul social. În aceste condiții, Spiru Haret era liderul spiritual care atrăgea puținele valori umane existente.

Sprijinit de profesioniști în domeniul legislației, sociologul Haret a propus legislativului texte noi, bazate pe legislația înaintașilor și folosind grile clare de control. Uneori, discuțiile parlamentare depășeau obiectivitatea, fiind influențate de interesele grupurilor conservatoare – fapt repetat și de liberali când erau în opoziție. Nu de puține ori, unele proiecte nu erau avizate favorabil. Legislația aprobată cuprinde învățământul, cultura civică și economia rurală. Au fost înregistrate performanțe în corectarea învățământului de toate gradele (grădinițe, școli primare, gimnazii, licee, școli profesionale și universități). În acest domeniu, s-a renunțat la unele organizări tradiționale în favoarea experimentării, cu variante mai apropiate de cerințele prezentului.

O soluție pentru punerea de acord a pregătirii profesorilor cu nevoile societății și-a găsit rezolvarea prin *Legea învățământului secundar superior*. Depășite de realitățile socio-culturale, vechile școli normale superioare au fost înlocuite cu seminariile pedagogice de lângă cele două universități din Iași și București. Timp de aproape o jumătate de veac, aceste instituții au pregătit, teoretic și practic, corpul didactic liceal și universitar. Ele au consolidat interdependența dintre scopurile instructive și cele educative.

O nouă tentativă de aplicare a doctrinelor moderne, atât în conținutul învățământului cât și în cadrul metodologic didactic, a fost înființarea Muzeului pedagogic și a

Treboniu Laurian, Dimitrie Onciul, Ioan Slavici, George Coșbuc, Octavian Goga, Ștefan Velovan, Vasile Borgovan și alți bănățeni, transilvăneni, bucovineni și basarabeni.

10. Stelian Neagoe, *Oameni politici români, Enciclopedie*, 2007.

11. Dintre susținătorii liberalului Spiru Haret, menționez, selectiv, pe: Dimitrie A.Sturza, Petru Poni, I.I.C.Brătianu, C.Dimitrescu-Iași, P.Gârboviceanu, Gh.Adamescu, P.Dulfu, Gh.N.Costescu, G.Coșbuc, Al.Vlahuță, M.Sadoveanu, Șt.O.Iosif, O.Goga, D.G.Kiriac, Gr.Tocilescu. O succintă rememorare scoate în evidență și sprijinul politic pe care l-a primit Haret în întreaga lui activitate socială.

colecției Biblioteca pedagogică, ambele sub egida Casei Școalelor.

O problematică determinată de logica și evoluția fiecărui obiect de învățământ a condus la atitudini critice despre manuale și metoda predării pe specialități. În identificarea opiniilor critice s-au ivit și atitudini subiective, mitizate și chiar naivitate – aspecte întâlnite, de altfel, și în zilele noastre. Referindu-se la „epoca Haret”, de reținut sunt referatele critice întocmite de academicianul Titu Maiorescu, format în spațiul exigențelor germane.¹² Referatele erau solicitate de Academia Română, în vederea acordării de premii. A rămas emblematică respingerea unei cărți didactice redactate de un apreciat colaborator al lui Spiru Haret, institutorul Gh.N.Costescu. Opiniile negative erau convingătoare: „...stil încărcat, fraze declarative, amănunte ne semnificative... citate banale, din autori modești...; cartea promovează pseudoeducația și semicultura.”¹³ Desigur, ideile noi în expunerea textului didactic presupuneau modalități superioare față de cerințele vechi ale literaturii didactice, în care predomina memorizarea. Noul demers critic antrena nume cunoscute precum: N.Iorga, I.Bogdan, Al.Vlahuță, I.Nădejde, Gr.Tocilescu, I.Slavici, cât și periodicele: „Convorbiri literare”, „Convorbiri didactice”, „Contemporanul”, „Școala modernă”. Subiectivismul s-a menținut și prin unele exagerări și expresii neacademice adresate, în special, autorilor „romantici”, considerați depășiți.

Receptiv la cerințele contemporane, Spiru Haret a organizat o comisie centrală, cu subdiviziuni în mai multe secții pe specialități, care aprobau sau respingeau cărțile școlare, potrivit unor cerințe stabilite anterior. Noile programe, manuale, planuri de învățământ și metodici au afirmat statutul științific al pedagogiei didactice.¹⁴

Gestionând reforma educației, profesorul universitar Spiru Haret - adversar declarat al diletantismului, compilațiilor și plagiatelor – a publicat originale manuale de matematică adresate învățământului preuniversitar.

Altfel spus, dincolo de unele defecte umane, spiritul critic în cultura românească – după cum aprecia odinioară Garabet Ibrăileanu – a călăuzit în mod firesc creșterea a valențelor științifice românești. Casa Școalelor și-a diversificat atribuțiile de la construcțiile școlare la editarea literaturii didactice și a materialelor auxiliare.

Cu un comportament democratic în limitele vremii, Spiru C.Haret a conceput în stil propriu activitatea corpului didactic în aplicarea, la sate, a teoriilor sale sociale și politice expuse în *Mecanica socială*, *Chestia țărăneasă*, *În chestia țărăneasă* și în *Învățătorii și politica*. De fapt, totul era un mecenat cultural cuprinzând economia,

12. Emilian M.Dobrescu, în *Iluștri francmasoni* (2003), l-a trecut pe Titu Maiorescu în Loja ieșeană „Steaua României”.

13. Titu Maiorescu, *Opere*, XI, 1984, pp.535-537, ediție de Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon.

14. Victoria Popovici, „Seminarul pedagogic”, în *Revista de pedagogie nr.7-8, 1998*; Paul Grigoriu, „Din activitatea seminarului pedagogic universitar”, în *Studii și articole de istorie, LXI, 2001*.

învățământul, bibliotecile populare, cercurile culturale, cantinele școlare, băncile populare și obștile sătești ultimele două concepute în spirit cooperatist. Aproximarea învățătorilor de nevoile sătenilor – mulți analfabeți sau semianalfabeți – s-a transformat într-un clasic apostolat extrașcolar, format și bine justificat pentru menținerea funcționabilității administrativ-culturale a instituțiilor create de Spiru Haret.

Cunoașterea măsurilor haretiene se difuza prin noile legi, decizii, regulamente, dispoziții, circulare, programe. Într-o astfel de configurare nouă, o mobilitate culturală critică se manifesta la conferințe și congrese. Viziunea sociologică a lui Spiru Haret pentru ridicarea țărăni la o viață demnă cuprindea și răspândirea cunoștințelor practice cu sprijinul presei. Pe frontispiciul unor periodice, printre fondatori, era și animatorul cultural Spiru Haret. El s-a interesat direct, în stil carismatic, de apariția revistelor: „Albina”, „Biserica Ortodoxă Română”, și „Liga *Deșteptarea*” – organ de presă al societăți cu același nume.

Doctrina culturală și politică a profesorului Haret a fost promovată printr-un jurnalism de calitate, întotdeauna bazat pe onestitate și relatarea situației corecte. Verticalitatea sa morală o găsim în articole publicate, în cei peste treizeci de ani de activitate, în „Revista generală a învățământului”, „Convorbiri didactice”, „Biserica Ortodoxă Română”, „Voința națională”, „Analele Academiei Române”, și „Dezbaterile parlamentare”. La Haret, evoluția spiritului său constructiv avea conotații academice critice și în rapoarte, răspunsuri la interpelări, discursuri, proiecte de legi, expuneri de motive la proiecte de legi. Consecvența unor idealuri moral-politice cu valori universale l-a însoțit prin scrieri și activități umane. Solidaritatea a fost unul dintre cuvintele-cheie ale lui Haret și ale colaboratorilor săi.

Cu dăruire, competență și probitate științifică, cercetătorul-academician Spiru Haret a prezentat idei novatoare sub cupola Academiei Române. Activitățile sale de ministru și om politic l-au împiedicat să-și continue înclinațiile spre informare, documentare și studii de specialitate.

Numele lui Spiru Haret a rămas în istoria culturii românești prin împliniri în sfera culturalizării celor mulți. Așa, bunăoară, numeroși reprezentanți ai literelor și artelor au fost cointeresați să elaboreze manuale, cărți literare, istorice, geografice, religioase, folclorice, muzicale și pentru teatrul sătesc. Inspectorii culturali au înviorat activitățile cercurilor culturale, bibliotecilor, caselor memoriale și ale colecțiilor „Biblioteca pentru toți”, „Biblioteca pentru popularizarea științei”, și „Biblioteca Societății *Steaua*”.

Adevărat patriot, ministrul Haret s-a implicat direct în comemorarea marilor evenimente naționale, în conservarea și restaurarea monumentelor publice. A luat măsuri cu privire la organizarea excursiilor și cursurilor pentru adulți, în scopul cunoașterii țării, inclusiv a provinciilor românești încă neunite cu „Țara”. În susținerea organizării *Legii pentru unitatea culturală a tuturor românilor*, Haret propunea

renunțarea la luptele politice interne și canalizarea către scopul împlinirii unității naționale. O etapă din istoria noastră s-a încheiat în 1918, iar Spiru Haret rămâne un mentor stimulat în descoperirea modalităților de realizare a unor contracte cât mai utile cu societatea, în eforturile de a trăi mai bine.

Sărbătorit la pensionare (pe 12 decembrie 1911), Spiru C.Haret a primit în dar volumul *Lui Spiru Haret. Ale tale dintru ale tale*, cuprinzând, în cele 1220 pagini, omagii adresate sărbătoritului, inclusiv principalele sale împliniri.

Statornic în convingeri culturale și politice, ferm și intransigent în respectarea valorilor în care credea și pentru care lupta, Haret, după pensionarea pe care o solicitase, a fondat asociația „Liga *Deșteptarea*” (amintită anterior) care, unind nemulțumiții de la sate și orașe, se putea transforma întrun partid politic de nuanță social-democrată. Inițiatorul s-a oprit la mijlocul drumului, cu bună știință, neputând depăși doctrina Partidului Liberal, din care făcea parte încă din 1889. În 1892 s-a stabilit, pentru toată viața, în gruparea de stânga care, îmbrăcând forme complexe, susținea, printre altele, și ridicarea nivelului cultural, civic și economic al țărânimii. La mișcare au aderat și intelectuali foști socialiști. Asemenea mișcare pașnică, susținută nemijlocit de Haret, a întărit perenitatea „haretismului”. Lipsa coagulării participanților la asociație a dus la efemera ei existență, similară unor obști sătești din perioadele când Haret nu era ministru. Încă din 1907, Spiru Haret era considerat „instigator” și „necugetat” chiar de colegii de partid. Dar, tot ce a înfăptuit cărturarul Haret a corespuns realității, devenind constanta oricărei ecuații politice.

Manifestările unei grave afecțiuni, împotriva căreia nu a intervenit la timp, i-au măcinat rezistența; operația împotriva unui cancer intestinal a fost zadarnică (17 decembrie 1912). Funeraliile naționale au fost pe măsura faptelor sale.

O radiografie biografică include recunoștința și prețuirea posterității. Spiru Haret a fost notat cu plachete, ordine, medalii, diplome, busturi și atribuirea numelui său unor instituții. Pentru merite deosebite, Uniunea Internațională Astronomică a dat numele său unui crater de pe partea invizibilă de pe Pământ, a Lunii. Admiratorii au dat publicității unsprezece volume curinzând, pe tematici, viața și activitatea acestui om de știință, pedagog autodidact, sociolog, filosof metafizic, om politic și profesor. Crezul intelectual al elitelor românești și impresionantul lor efort în sensul modernizării teoretice s-a concretizat și prin redactarea unor monografii dedicate memoriei haretiene. O probitate științifică rar întâlnită în istoria bibliografiei românești găsim în „*Bibliografia lui Spiru C.Haret, 1851-1912*” din 2005.¹⁵ La 21 decembrie 1912, Nicolae Iorga sesiza cum existența atestată istoric a lui Haret s-a împletit cu evoluția societății românești: „*Dintre noi pleacă azi un călător foarte*

15. Editată de Biblioteca Centrală Universitară, din București (azi, din nou, se numește Carol I), reface competent etapele formației și manifestările spiritului uman. Studiu introductiv de acad.Nicolae Teodorescu.

*obosit – mărturisea portretistul - ...acest om de bine, care a trăit pentru dreptul și suferința altora, se va mângâia în lumea cea nouă și va înțelege că oboselile care acum au încetat pentru dânsul n-au fost în zadar.*¹⁶

Opera lui Haret, cu împliniri și deziderate, poate fi considerată sfârșitul epocii moderne și antebelice.¹⁷ Noile generații din România Mare, într-o configurare nouă, au început schimbări legislative, economice și cultural-politice prin sincronizări cu modernizarea occidentală.¹⁸ Bagajul cultural-ideologic al democrației noastre interbelice cuprindea și noile curente denumite sociologism, legionarism și carlism. Tradiționalismul haretian, creat dinlăuntrul nostru, cu cerințe prezente și viitoare, a beneficiat de adaptări la noile cerințe, în special în guvernările liberale, din care făcea parte și ministrul dr. C.Angelescu.

SUMMARY

Spiru C. Haret was an outstanding intellectual, active during the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries. He was the first Romanian to acquire a doctor degree at the Sorbona University, with a thesis concerning the instability of celestial bodies. Back in Bucharest, he was active as a teacher, politician (member of the Liberal Party), inspector, minister of education, sociologist, and a promoter of modern pedagogical elements, within traditional frames. As a minister, he was involved in commemorating important events, in restoring monuments, and increasing the educational level of young and old as well. He was involved in important programs and activities concerning the education of the masses, mainly of people in the countryside.

16. N.Iorga, *Oameni cari au fost*, 2009, p.376. Prima ediție critică integrală de Valeriu și Sanda Râpeanu.

17. Căsătorit, în 1883, cu Ana Popescu, din Buzău, Spiru C.Haret a avut o înțelegere deplină și un atașament deosebit în căsnicie, umbrită însă de decesul unicului copil, Ioan, în vârstă de un an (1885). Posibilitățile practice de identificare a țelurilor modernizatoare erau reduse în perioadele când Spiru Haret nu era ministru; impasul se diminuea considerabil în anii executivelor formate din liberali (1897-1910), ministrul cultelor și instrucțiunii publice fiind numai Spiru Haret: 1897-1899, 1901-1904 și 1907-1910. În demersurile delimitărilor sociologice, pedagogice și politice din viața și opera pragmaticului Haret se mai pot consulta: Ion Gh.Stanciu, *Școala și doctrinele pedagogice în secolul 20*, 1995; Gheorghe Adamescu, *Viața și activitatea lui Spiru C.Haret*, 1936 și *Clasici ai pedagogiei universale și gândirea pedagogică românească*, 1966, sub redacția prof.dr.doc.Stanciu Stoian.

18. Eugen Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, 3 vol. 1924-1925.